

Eseménynaptár a 2018/2019-es tanévre

A magyar irodalom, a magyar történelem, a
zenetörténet és a vizuális kultúra
nevezetes évfordulóí

Katolikus Pedagógiai Intézet
Budapest, 2018

Eseménynaptár a 2018/2019-es tanévre

Mihályi Anikó – Magyar irodalom
Illyés Erika – Magyar történelem
Blazsek Andrea – Zenetörténet
Takács Szilvia – Vizuális kultúra

Szerkesztette: Gianone András

Kiadó:
Katolikus Pedagógiai Intézet
www.katped.hu

Budapest, 2018

Előszó

A Katolikus Pedagógiai Intézet (KaPI) országos hatáskörű pedagógiai-szakmai szolgáltató intézmény, amelyet a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia alapított 1997-ben. A KaPI a katolikus egyház által fenntartott köznevelési intézmények munkáját támogatja. A 2018/19-es tanévre készített eseménynaptárral – a Sík Sándor Tanáregylet által elindított hagyományt folytatva – segíteni kívánja a humán tárgyakat oktató tanárokat és tanítókat, valamint az osztályfőnököket, hogy a tanév során a jeles évfordulókról megemlékezzenek. Az eseménynaptár a korábbi évekhez hasonlóan a magyar irodalom, a magyar történelem, a zenetörténet és a vizuális kultúra jelentős személyiségeit és fontos eseményeit mutatja be. Remélhetőleg örömmel veszi kézbe minden pedagógus, és szívesen felhívja diákjai és kollégái figyelmét a jeles napokra. Az elektronikus kiadás előnyeit kihasználva mobilalkalmazásként telefonra is letölthető, ezenkívül számos linket tartalmaz azok számára, akik bővebb ismeretekre kíváncsiak.

2018

Szeptember

6. **150 éve** halt meg SZENDREY JÚLIA (1828–1868) költő, író. Petőfi Sándor, majd Horvát Árpád történész felesége. Kitűnően zongorázott, beszélt idegen nyelveket és jól táncolt. Ennek ellenére került a társasági életet, szívesebben olvasta a kortárs Heinrich Heine verseit és George Sand regényeit. 1846. szeptember 8-án Nagykárolyban találkozott először az akkor már elismert költőnek számító Petőfi Sándorral, akivel egy évvel később házasodtak össze Erdődön. A pár mézesheteit Koltón, a Teleki-kastélyban töltötte. Szendrey Júlia végig támogatta Petőfit a pesti forradalom idején, a párizsi trikolór mintájára ő készítette el elsőként a piros-fehér-zöld kokárdát, amelyet Petőfi viselt március 15-én. Zoltán fiuk 1848 decemberében született. Férjét 1849. július 20-án Tordán látta utoljára. Petőfi még két levelet írt nejének, azután halálhírét hozták. Szendrey Júlia hosszú ideig kereste férjét, nem hitte el, hogy az elesett a csatában. 1850. július 21-én végső kétségbeesésében, titokban ment hozzá Horvát Árpád történészhez. Második házasságát országos felháborodás kísérte, Arany János ezek után írta meg *A honvéd özvegye* című művét, de ezt csak jóval később, 1888-ban adták ki. Új házasságában négy gyermeke született. Hans Christian Andersen meséi Magyarországon először nyomtatásban (1856-ban) Szendrey Júlia fordításában jelentek meg. (*A császár új ruhája* vagy a *Rendíthetetlen ólomkatona*.) Ezekben a fordításokban bátran használta a korabeli magyar gyermekfolklor elemeit is. 1867-ben – már súlyos betegen – elköltözött férjétől. Szendrey Júlia érzéseiről így vallott halálos ágyán atyjának írt levelében: *„Apám azt mondta, hogy én boldogtalan leszek Sándor mellett. Asszonyoknak még nem adatott olyan boldogság, mint amit én éreztem, mikor együtt voltunk Sándorommal. Királynője voltam, imádozt engem és én imádoztam őt. Mi voltunk a legboldogabb emberpár a világon s ha a végzet közbe nem szól, ma is azok volnánk.”* Szendrey Júlia előkerült naplóját, leveleit és halálos ágyán tett vallomását feldolgozták, így teremtve lehetőséget az utókornak egy hitelesebb kép kialakítására a „feleségek feleségé”-ről.

<http://mek-oszk.uz.ua/07000/07091/html/>

Ne higjy nekem....

Ne higjy nekem, ha mosolygok,

Álarcz ez csak arcomon.

Mit felöltök, ha a valót

Eltakarni akarom.

Ne higjy nekem, ha dallásra

Látod nyílni ajkamat,

Gondolatot föld e dal, mit
Kimondanom nem szabad.

Ne higyj nekem, hogyha hallasz
Fölkacagni engemet,
Megersiratnál, hogyha látnád
Egy ily perczben lelkemet

8. **Az Írni–Olvasni Tudás Nemzetközi Napja.** Minden évben ezen a napon az UNESCO díjjal jutalmazza azokat, akik a legleleményesebben és legösztönzőbben harcolnak az írástudatlanság ellen.
21. E napon ünneplik **A Magyar Dráma Napját** annak emlékére, hogy 1883-ban ekkor volt Madách Imre *Az ember tragédiája* című drámai költeményének ősbemutatója a Nemzeti Színházban. A művet Paulay Ede állította színpadra. A nap célja, hogy felhívja a figyelmet a magyar drámairodalom értékeinek jobb megismertetésére, és ösztönözze az írókat újabb alkotások létrehozására.
30. **A Népmese Napja.** A Magyar Olvasástársaság kezdeményezte 2005-ben, hogy Benedek Elek születésnapja legyen a népmese napja. A nap célja, hogy a könyvtárosok, az óvónők, a pedagógusok és a mesével foglalkozó szakemberek, valamint a meseszerető gyerekek és felnőttek ezen a napon megkülönböztetett tisztelettel forduljanak mind a magyar, mind más népek meséi felé.

Október

12. **65 éve született PARTI NAGY LAJOS (1953–)** író, költő, drámaíró, műfordító. „Posztmodern költőkirály”, a kortárs magyar irodalom egyik legjelentősebb nyelv művésze, emblemikus alakja. Költőként kezdte pályáját. Már első köteteiben (*Angyalstop* 1982, *Csuklógyakorlat* 1986) is tetten érhető a szerzőnek a nyelvi játékok és a nyelvi humor iránti fogékonysága, amely az 1990-es *Szódalovaglás* című verseskötetben teljesedett ki: a nyelv végsőkéig vitt átalakítása, a rontott nyelvi elemek felhasználása, a populáris és elitkultúrából vett idézetek kicsavarása, illetve a humor, az ironia és a paródia elemeinek felhasználása. Szerzőfelfogásában a költő olyan mesterember, aki mintha vágódeszkán gyúrná újra a nyelvet. 1990-ben írta meg *Sárbogárdi Jolán: A test angyala* című kisregényét, amelynek naiv, dilettáns hangvétele elsöprő erejű nyelvi humorral társul. Sárbogárdi Jolán alakja az *Ibusár* című drámába is bekerült. *Az Esti kréta* (1995) címet viselő verseskötet *Rókatárgy alkonyatkor* című ciklusa a kilencvenes évek magyar költészetének egyik csúcspontja, posztmodern halálvers, amely a magyar irodalom halálmotívumait építi be soraiba. A *Notesz József Attila* fiktív verses naplója, amely abból a játékos ötletből jött létre, hogy vajon milyen verseket írt volna az idősödő József Attila, ha nem harminckét évesen távozik az irodalomból. *A Hősöm tere* (2000) című

regénye olyan antiutópia, amely tudatosan politikai alkotásként olvastatja önmagát, s benne szélsőjobbaldali galambok veszik át a hatalmat Budapesten. A *Grafitnesz* (2003) című, válogatott és új verseket tartalmazó verseskötet sokhangú lírai életművet mutat fel. A kötetben feltűnő a maszkos költői játékok szerepe: az *Őszológiai gyakorlatok* ciklus verseit Parti Nagy Lajos egy bizonyos Dumpf Endre maszkja mögé rejtette. Ezekben a kórházi versekben a Parti Nagy-féle, radikálisan átgyúrt, átalakított nyelvmassza, a rontott nyelv találkozik a test romlásával, a betegséggel. A Pálfi György által rendezett *Taxidermia* (2006) című film, amely több jelentős magyarországi és külföldi díjban részesült, Parti Nagy Lajos elbeszélései alapján készült.

<https://pim.hu/hu/dia/dia-tagjai/parti-nagy-lajos#eletrajz>

Egy hosszú kávé

Ma ősz van és vasárnap,
 avarszag és dohányzom,
 az asztalkán fajanszban
 még gőzölög az égbolt,
 egy öntöttvas fotelben
 ülök a cifra balkon,
 kavarva hosszú kávé,
 míg végre lusta tükrén
 eloszlik és bedrappul
 mint kondenzált ökörnyal
 a kedvem égi mása.
 Pedig szép itt a Herbsttag,
 ahogy körülkeríti,
 mint birtokát a gazda

a parkot és a kertet,
 hogy majd planíroz, ásat,
 és télre házat épít
 e zöldből és vörösből,
 ahonnan úgy hiányzol,
 hisz csak neked, ha egyszer,
 ha egyszer még, neked csak,
 valami házat, allét,
 napórát lusta túvel,
 hová a hosszú árnyék
 magát befűzni boldog,
 s szakadt zakóm zsebébe
 a forró őszi holdat
 bevarrja éjszakára.

<http://parti-nagy.irolap.hu/hu/kalman-c-gyorgy-miert-nem-szep>

13. A **Magyar Nyelv Napja**. 1844-ben ezen a napon fogadták el a magyar államnyelvvé tevő 1844. évi II. törvénycikket. Az emléknep a közfigyelmet igyekszik ráirányítani a magyar nép szellemi-kulturális öröksége és nemzeti identitása alapját jelentő magyar nyelvre.
23. 1999 óta minden október negyedik hétfője az **iskolai könyvtárak napja**.

November

7. **50 éve** hunyt el **HAMVAS BÉLA** (1897–1968) író, filozófus, esztéta, a magyar irodalom különös, egyedülálló alakja. Érdeklődése rendkívül szerteágazó területeket ölel fel, mint például a klasszika-filológia, a művészettörténet, a keleti vallások és a szent nyelvek, ezek közül is elsősorban a szanszkrit. Írásai

nehezen kategorizálhatók, néha a filozófiához, máskor a kultúrtörténethez, megint máskor pedig a teológiai értekezésekhez közelítenek. A legkülönbözőbb írásokat mégis közös nevezőre hozza Hamvas gondolatvilágának fókuszja: a tradíció. Ez a hagyomány azonban nem kultúrtörténeti, etnográfiai értelmezés, hanem a vertikális tengelyt jelenti, mely minden pillanatban jelen van, ugyanakkor örök. Egyfajta metafizikai tudást jelent ez az embernek a létben elfoglalt egyetemes helyéről. A szellemi hagyomány tehát az emberi és isteni világ állandóságát tartja fenn. Hamvas a nagy szentkönyvek alapján rekonstruálta, ezzel ismét egybefogta "az emberiség szétszakadt szálait". Irodalmi szempontból legizgalmasabb Hamvas Béla hét részből álló Karnevál című regénye, amelyben szinte minden elképzelhető műfaj megjelenik: pikareszk, családregény, szerelmes regény, filozófiai tézisregény, vallomás, abszurd regény. A fejezeteket megelőző, azokat értelmező és filozófiai kontextusba helyező dialogikus formában megírt eszmefuttatások segítenek a mű alapmotívumának és egyben legfontosabb szálának, az önkeresésnek megértésében. Hamvas a „modern ember spirituális fejlődésregénye”-ként értelmezte a művet, amelyben a szellemi beavatás, a tudatátalakítás hét állomását kísérhetjük nyomon: küszöb, metamorfózis, elmélyítés, a lélek kettéválása, időutazás a kezdetekbe, világégés és a megtisztulás.

Részletek a Karnevál című regényből:

Amint mondtam. Képzeld el, hogy ez az ember munkája végeztével délután, ünnepeken még délelőtt is, mindennap megborotválik, ünneplő ruhát ölt, selyem nyakkendőt, lakkcipőt, gomblyukába virágot tűz, és elmegy látogatóba. Hát igen, ez önmagában még nem lenne rossz, sőt. De Toporján szokásos vizitjein az időjárásról, divatról, a szokásokról, az irodalmi és a mű-vészeti újdonságokról és sok mindenféle más egyébről azokat a közhelyeket hordja össze, amelyek, hiszen tudja, nem? Csupa közhely, értse meg, csupa közhely, annyira az, mondjuk töményen vagy ahogy akarja, hogy a háziak öt perc múlva dühükben, csaknem ellensúlyozásképpen, máris valami ritka és fantasztikus kéjgyilkosságra vagy politikai merényletre kezdenek készülődni. Az ember képzeletében lappangó bűnös örvényt semmi sem képes annyira felkavarni, mint éppen a közhely. Ezért történik meg, hogy egy szónoklat vagy vasárnapi prédikáció az emberben a legmélyebbre rejtett gázságokat is felébreszti, sőt fel is ingerli, és én gyakran csodálkoztam azon, hogy az emberek az ígehirdetésről kijövet nem sietnek egyenesen a korcsmába vagy a bordélyba

– Ez a felfogás eredeti, és nekem tetszik. Folytassa, kérem, egyre jobban érdekel
 – Nyilván érti, hogy kiról van szó. Csupa illedelem és komplement, újságszólam, társasági hangon, az elcsépeltségnek olyan rendkívüli fokán, mint az emlékezés, mindig a szokásos helyen a mosoly, biccentés, a helyeslés, óvatos bírálat, enyhe célzás arra, hogy talán mégis vagy mégsem egészen. Ez az ember egy-két havonként minden ismerősét végiglátogatja. Menekülni? Nem ismeri őt. Másnap újra eljön, névjegyét hagy ott, e.p. betűkkel, és elmegy máshoz. Persze, mondom, önmagában ebben nincsen

semmi rossz, de nagyon jól el tudom gondolni, hogy közhelyeivel milyen hatást kelt azokban, akik, ó, valóságos bűnös visszaélés társadalmunk merő külsőségeivel – A szemléletesség ritka ereje szól önből, mondta ekkor az idegen.”

„Az alaptétel az, hogy a pácban mindenki benne van. Ennek következménye az a felháborító paradoxon, hogy valaki magát minél inkább kinnlevőnek tünteti fel, annál mélyebben benne van,...” (...) Éppen ezért nincs mulatságosabb magatartás, mint a pátosz.”

<http://vmek.niif.hu/01300/01369/01369.htm#7>

16. **10 éve** hunyt el **GYURKOVICS TIBOR** (1931–2008) író, költő. A Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola elvégzése után pszichológusi oklevelet szerzett. 1956-ban a főiskola forradalmi bizottságának elnöke lett, ezért később meghurcolták, állását is elvesztette. 1960-tól az Országos Ideg- és Elmegyógyintézetben dolgozott pszichológusként. Itteni tapasztalatai számos regényében és versében megjelentek. 1968-tól kezdett írásaiból élni. Szerkesztette az *Új Idő*, majd a *Lyukasóra* című folyóiratot. Első verseskönyve 1961-ben jelent meg. A versek mellett regényeket, elbeszéléseket, lírai esszéket, színműveket és publicisztikát is írt, ezért nevezték őt a magyar irodalom pentatlonistájának, illetve öttusabajnokának.
23. **80 éve** született **TAKÁCS ZSUZSA** (1938–) író, költő, műfordító. Költészete pályájának első szakaszát nézve az Újhold poétikáját követte, folytatta és újította meg. *„Két vonását emelném ki: hangjának tisztaságát s egyfajta tétovaságát, mely azonban végül sose hagyja eltéríteni magát, s épp bolyongó, kereső célba találásával, megérkezéseivel tölti be sajátos feladatát, térképezi fel a számára rendelt tájakat, másokénál talán omlékonyabb külső és belső vidékeit.”* – írta Takács Zsuzsa első verseiről Pilinszky János. 2008-ban így fogalmazza meg ars poeticáját a költő: *„Nem tudom, hogy van-e ars poeticám. Ha van, az gyakorlati kérdés, és azon belül a tiltás felől közelíthető meg. A gyakorlati rész tehát, hogy nem szabad abbahagynom az írást vagy az íráson való gondolkodást; ezt nem volt nehéz betartanom, eddig fel sem merült bennem az abbahagyás gondolata. A másik, a tiltás felőli közelítés pedig a következő: az írónak nem szabad hazudnia, nem is az olvasók vagy a kritikusok miatt; önmagának – és gyakorlati okokból – nem.”* Második költői periódusában kialakított egy jellegzetes, rugalmas, mégis kötött versidomot: az „álterziná”-t, melynek sorai egy-egy versen belül nagyjából ugyanolyan hosszúak, de nincs kötött ritmusuk, nem szigorúan adott a szótagszám (inkább gondolatritmus ez), és szinte soha sincsenek rímek. A *Viszonyok könnye* (1992) egy boldog szerelem kibontakozásáról és végéről, az azt követő gyászunkáról szól. A *Tárgyak könnyében* (1994) és az *Utószóban* (1996) a téma egy szeretett személy – előbb beteg, majd haldokló – szenvedéseinek együtt érző leírása, a szenvedő és a szenvedés szembesítése a tehetetlen részvétellel. A harmadik pályaszakaszra érve *A letakart óra* (2001), *A trójai faló szépsége* (2001), *Üdvözlég, utazás!* (2004), *A megtévesztő külsejű vendég. Önéletrajzaim* (2007)

kötetekben a tárgyszerűségében is vállalja a személyességet, természetességet. Meghatározó motívuma a vendég, a látogató, melyről így vall: „A mindennapi életből vett, versindító tapasztalatom a vendégség. Így, különválasztva, motívumként kiemelve azonban kiderül, hogy ez a fogalom a társadalomtudományok fontos kulcsfogalma is. Az, hogy mindnyájan egymás vendégei vagyunk, egyszerre üldözöttek, befogadottak és befogadók. Kezdetől szerepel verseimben a vendégség és kitaláltottság ősidőktől létező, égető kérdése. Az újszülött például környezetének végsőkéig kiszolgáltatott befogadottja. A letakart órában szereplő, elviselhetetlen karácsonyi vendég pedig egyenesen áldozati bárány. «Az abszolút módon más – a Másik... A közös haza hiánya teszi a Mászt az itthont megzavaró Idegenné. De az idegen a szabadot is jelenti, aki fölött nincs hatalmam.» Lévinas fogalmaz így, nemrég húztam alá a Teljesség és végtelen című tanulmánykötetében ezt a néhány mondatot; az ő fogalmazása áll a verseimre is. A vendég gesztusát pedig a Vendég kalaplengetésében a megkönnyebbülés és hálaérzet egyszerre jellemzi, köszöni, hogy vendég volt itt, de örül, hogy elmehet.” Takács Zsuzsa világa ma teljes komplexitásában áll előttünk. *A test imádása. India;* (2010), *a Tiltott nyelv* (2013), *A Vak Remény* (2018) című kötetek szellemi tere egy transzcendens létező által besugárzott, de számára kontrollál(hat)atlan szféra, melyben a fogalmi cselekvésnek, az önélet meghatározásának roppant szabadsága nyílik meg, méghozzá úgy, hogy ehhez sem ebben a világban, sem a felmutatott, de felfoghatatlan transzcendencia féltekéjén nem lehet tájékozódási pontokat, pláne eligazítást találni.

http://epa.oszk.hu/02900/02970/00880/pdf/EPA02970_vigilia_2013_12_958-960.pdf

A karácsonyi vendég

A harminc körüli, vézna idegen
 taxival jön és késve. Őt
 hívjuk meg minden karácsony ebédre.
 Ő távolba szakadt apánk, vagy:
 rossz útra tért hógunk, ő aki
 keresetét erre az útra kuporgatta,
 aki nyakán átvett sállal ül
 a brokátruhás nők és pecsétgyűrűs
 férfiak között, vaskos történeteket mond
 és ujjait a spárgamártásban áztatja közben.
 Türelmünk családi próbája ez a nap,
 ahogy a puding próbája az evés.
 Ha ünnepi mosolyunk töretlen,
 befelé csorgó könnyeink túlzottan is
 sósak, lélegzetvételünk túl szapora
 s félünk, újra látnunk az elveszettet,
 kár volt. De ki értene egy hangot

a hangok összefüggése nélkül?
 Ő, aki asztalhoz vezetett minket,
 asztalt bont, elmosogat, felmos.
 A maradékot háromszáz hatvanöt részre
 osztja, és köszönés nélkül távozik.
 Ő a bűnbak, depressziónk és viszályunk
 kiváltó oka. Ő az áldozati bárány, fehér
 abroszunkon otthagyja vére pecsétfoltjait.

Jászol melletti éjjelek

A jelent csak ketten ismerik.
 És hiába mutatja a jövőt
 az állatok sötét szeme.
 És tévednek a törvényhozók
 és történettudók

Istállómeleg vagy kinti hó,
 vagy hófehér huzat az ágyon,
 fekszenek egymás lehelletében:
 anya és újszülött.

December

1. **100 éve** hunyt el **KAFFKA MARGIT** (1880–1918) író, költő, akit Ady Endre „nagyon-nagy íróasszony”-nak nevezett. Miskolcon, a szatmári irlalmas nővérek tanítóképző zárdájában, majd Budapesten tanult. 1902-ben polgári iskolai tanári oklevelet szerzett, majd a miskolci polgári leányiskolában tanított irodalmat és gazdaságtant; tanítványai imádták. Itt jelentek meg első írásai is, versek, novellák, és ekkoriban vált a *Nyugat* állandó munkatársává is. Szoros baráti kapcsolatban állt Kosztolányival, Babitscsal, Szabó Dezsővel és Balázs Bélával is. Az első világháború kezdetekor elhagyta a tanári pályát, és csak a szépirodalomnak élt. 1912-ben jelent meg első (és talán legfontosabb) nagyregénye, a *Színek és évek*, amely az értékeit vesztett dzsentritársadalommal és a századfordulón élő nők sorsával foglalkozik. Másik nagy sikert aratott regényét, a *Hangyabolyt* – amelyben a zárdában töltött éveket idézi fel – 1917-ben adták ki. Az I. világháború után a spanyolnáthajárvány áldozatává vált.
8. **80 éve** született **TANDORI DEZSŐ** (1938–) költő, író, műfordító. A budapesti bölcsészkaron szerzett magyar–német szakos tanári oklevelet. Rövid ideig nevelőtanárként dolgozott, 1971-től szabadfoglalkozású íróként és műfordítóként működik. Felesége Tandori Ágnes, szintén író és műfordító. Tandori Dezső sok műfajú, termékeny és kísérletező kedvű alkotó. Verseskötetei mellett regényeket, elbeszéléseket, irodalmi és képzőművészeti

tanulmányokat és esszéket, gyermekkönyveket, hangjátékokat és bűnügyi regényeket is írt. Első kötete, a *Töredék Hamletnek* (1968) az újholdasok hatását mutatja, akikkel gimnáziumi tanára és mestere, Nemes Nagy Ágnes révén már ifjúkorában közeli, személyes kapcsolatba került. (Mészöly Miklóssal, Ottlik Gézával, Mándy Ivánnal és másokkal) E kör filozófiai tájékozódása, ízlése és erkölcsi tartása nagy hatással volt írói pályakezdésére. E kötet azonnal magára vonta az irodalmi közvélemény kitüntetett figyelmét, s általa (továbbá következő kötete, az 1973-ban megjelent *Egy talált tárgy megtisztítása* által) Tandori a korszak költészeti megújulásának központi szereplőjévé vált; költészetének mind metafizikai mélysége, mind filozofikus játékossága újszerűen és felszabadítóan hatott. A hetvenes évektől kezdődően Tandori folyamatosan és igen sokféle műfajban publikált. A hetvenes évek vége felé visszavonult az irodalmi élet nyilvánossága elől, s több mint tíz évig csak alkotásaival jelent meg a közönség előtt: életében ettől kezdve nagy szerepet töltöttek be madarai, verebei, kikkel együtt élt, kiknek ápolását és gondozását egyik legfontosabb feladatának tekintette, s kik ez időben keletkezett műveiben is rendkívül intenzív ihletőerővel hatottak. Kikapcsolódásként képzőművészeti tevékenységet is folytat; primitív grafikai többnyire nyelvi poémokra épülnek. A kilencvenes években horizontja kitágult, utazni kezdett, bejárta Bécsset, Párizst, Londont, Koppenhágát és a német nagyvárosokat. Ebben a korszakában főleg a nyugati lóversenypályákon átélt élményeit kamatoztatta. Hatalmas, szinte áttekinthetetlen életművének legjelentősebb tematikus csoportjai a szerelmes versek, a közéleti-politikai versek, a filozofikus és magánéleti versek.

http://www.kronikanova.hu/raadas12/kn_0042_159-163.pdf

<http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/775/a-hiany-metaforai>

Koan I.

Tőled távolabb-e?
Hozzád közelebb-e?
Tőled se, hozzád se.
Távol se, közel se.

Koan II.

Most már egyhelyben távolabb
Már csak egy nyom mind élesebbje
Tükrökben jár a szél
Egy arc egy kéz csontjaiba temetve.

Koan III.

Némaság a hang helyett.
De a némaság mi helyett?

Koan bel canto

Már csak azt a jövő időt
kivánom, ami elmúlt.
Ne legyen több pillanatom,
ami előtte nem volt.

Feledhessen, ami leszek.
Az legyen, aki nélkül.
S én – mint aki félrehajol
egy teljes térnyi szélből

A damaszkuszi út

Most, mikor ugyanúgy, mint mindig,
legfőbb ideje, hogy.

Horror

akkor inkább
el
gat-getek
Rémületemben

22. 75 éve született PETRI GYÖRGY (1943–2000) költő. Az ELTE magyar-filozófia szakára járt, diplomát azonban nem szerzett. 1974-től szabadfoglalkozású író. 1975–88 között publikálási tilalom alá helyezték, így művei szamizdatban jelenhettek meg. 1981-től részt vett a *Beszélő* című illegális folyóirat szerkesztésében, amely a következő években a legfontosabb szamizdat kiadványok egyikévé vált. 2000-ben halt meg gégerákban. Első kötetében (*Magyarázatok M. számára*, 1971) már kidolgozott, egyéni költői világot tárt az olvasók elé. Petri költészetét köznapi versbeszéd, a bárdköltői hagyomány tudatos elutasítása, pátosz és ironia együttes jelenléte, nyelvi játékoság jellemzi. Verseinek formavilágát a modern magyar költészet kereteit kialakító Nyugat formáival szakítva építette fel. Költészetének egyik kulcsmondatát „Feladtam / az egység utáni sóvár vágyamat: / milyen gyalázat érhet még?” a *Belső beszéd* című verse fogalmazza meg. A *felismerés fokozatai* című nagyívű gondolati költemény mintegy foglalatát adja a szocializmus megreformálhatatlanságából következő létélménynek. A kötet cím nélkül álló ars poetica-szerű záródarabja („*Horgodra tűztél...*”) a Közép-Kelet-Európában tradícióvá lett vátesz-szerep s a vele járó kiválasztottság-tudat ironikus elutasítása. A hagyományos költői szerep lehetetlenségének következménye és kifejeződése e lírában a szándékoltan antipoétikus, önlefokozó privát beszédmód is. A következő kötet, a *Körülírt zuhanás* (1974) jelentős elmozdulást mutat a korábbihoz képest: míg ott a terjedelmes (ön)magyarázatok, itt a rövid állapotképek dominálnak. Jelentős fordulat dokumentuma Petri György pályáján az AB Független Kiadó egyik első produktumaként szamizdatban megjelent *Örökhétfő* (1981) című kötet, amelynek java része a szó szoros értelmében közvetlenül politikai témájú, alkalmi költemény. E versek meghökkentő újdonsága a szinte tüntetően alantas, trágár nyelvhasználat (hogyan is demonstrálja a szókimondás, a néven nevezés fontosságát), amit a sikerültebbek szellemes nyelvjárással ellensúlyoznak. Politikai és versírói aktivitása kisebb-nagyobb pulzálásokkal folytatódott a nyolcvanas években; újabb verseinek gyűjteményét is szamizdat formában bocsátotta közre 1985-ben *Azt hiszik* címmel. 1988-ban a Szépirodalmi Könyvkiadó felkérte válogatott verseinek összeállítására, de a skandalumnak számító versek ebben sem jelenhettek meg, maga a gyűjtemény végül csak 1989-ben látott napvilágot *Valahol megvan* címmel. 1990-ben a válogatott kötetből elhagyott verseket publikálta *Ami kimaradt* címen, 1991-ben pedig a Szépirodalmi Könyvkiadó vállalkozott a teljes addigi költői életmű prezentálására. Két kötete (*Valami ismeretlen*, 1991; *Sár*, 1993) a kilencvenes

évek termését tartalmazza. A *Valami ismeretlen* című kötet legjobb darabjai között a (történelmi) helyzeteket „helyükre tevő” kommentárok (*A 301-es parcelláról*), valamint olyan elemi erejű versek találhatóak, mint a *Hogy elérjek a napsütötte sávig*. Az újabb gyűjteményes kiadás (*Versek 1971–1995*, 1996) után életében még egy kötete jelent meg (*Amíg lehet*, 1999). A kötet anyagának lezárása után is rendszeresen publikált verseket különböző irodalmi folyóiratokban. Az *Összegyűjtött versek* (2004) ezen a köteten és az 1971–1995 között írt verseken kívül tartalmazza még az 1999 és 2000 folyamán keletkezetteket és a korai lírát is. Bár radikálisan átértelmezte a hagyomány által felkínált költői mintákat, művei mégis tudatosan építenek a tradícióra, intenzív szövegközi párbeszédet folytatnak.

http://real-d.mtak.hu/1057/1/dc_1413_17_tezisek.pdf

Elégia

Jó volna hosszabb, embermentes ős,
 a rozsdállódó éven itt tűnődjek,
 összeszedve a potyadékdíót
 útfélről, séta közben, no meg a „saját”
 mogyoróbokraink fukar termését.
 Nem adatik. A városi telek
 szokott mizériája fagyos-ünnepélyes
 végrehajtó-orcával közeleg.
 Leltárba veszi az ős jószágait,
 és megértő szigorral képed el
 a pazar pazarlason, amit a
 Szépasszony megengedhetett magának.
 Egy kicsit itt is voltam. A nyár
 égmélyi tárnájában még robbantanak,
 idehallik a dörgés, omlasztják be
 augusztus csillagbányáit.
 Dió koppan a háztetőn, alágurul
 az ereszcsonnába. Dér, fagy, hó:
 ott korhad ez a finom agyvelő,
 míg házunk e ház (vagy nem kotorják
 ki a ciszternát, ha eszükbe jut).
 A vonaton majd rosszkedvű leszel
 (: lesz a feleségem). Megint hurcolkodunk,
 és megint vissza. Elbúvöl engem is
 az eszközöknek ez a tolongása,
 kihúlt célok ekkora gyászmenete:
 fürdőruha, Wittgenstein, spanyolszótár,
 mandulaolaj – mire ekkora fölszerelés?
 (És ez mind csak, amit fönn felejtettem.)

Elég, ami van. Maradhatnék-mehetnék
gyömködni egymás kezét, mint hülye vendég
és túl illedelmes házigazdája
az előszobában: „Hát akkor majd hátakkor.”
„Jövőre, ha megérjük.”
Ideje menni.

http://www.epa.uz.ua/01000/01050/00121/pdf/EPA01050_holmi_2014_01_022-027.pdf

23. **150 éve** született **CHOLNOKY VIKTOR** (1868- 1912) író, újságíró, műfordító. Jogot tanult Győrött és Budapesten, de tanulmányait nem fejezte be, mert újságíró lett. Ezután a *Baltoni Hírlapot* szerkesztette, majd 1901-től a *Pesti Napló* segédszerkesztője. 1903-ban a Kiss József szerkesztette *A Hét* című lap vezérpublicistája lett; írt vezércikket, tárcát és glosszát, a tudományos rovat szinte csak az ő írásaival volt tele. A századforduló ismeretterjesztő irodalmának népszerűsítése és művészi igényessége jórészt neki köszönhető. Írásművészetéről Kosztolányi így vall: „Rendkívüli dolgokat látott, amelyek már tilosak a földi szemeknek.” Messziről érkezett meseherceggént jellemezte őt Kosztolányi, aki szerint „ő írta a legszebb novelláinkat. (...) Magyar prózája remekmű. Egyenletes és hullámszó, egyben lágy és kemény.” Kortársai E.T.A. Hoffmann és E.A. Poe követőjét látták benne, a későbbi irodalomkritika inkább a mágikus realizmus magányos magyar előfutárának tartja. Műveinek alapeleme a valóságból való elvagyódás, az egzotikum, a babonák, hiedelmek, a kísértetek iránti érdeklődés. Novellái között találunk lélektani és végzetnovellákat, illetve groteszk-szatirikus novellákat is, amelyeknek visszatérő hőse Amalchich Trivulzió. Kötetei: *Füstkarikák* (1895), *Tammuz* (1910), *Az alerion-madár vére* (1912), *Néhusztán meséiből és egyéb elbeszélések* (1913).
23. **100 éve** született **MÁNDY IVÁN** (1918–1995) író. Szüleinek válása után hírlapíró apjával maradt, korán megismerte a pesti kávéházak, mozik, szállodai szobák világát. Első novelláit a *Magyarság* és a *Tükör* közölte. A háború alatt sporttudósítónak működött, a katonai szolgálattól sikerült megmenekülnie. 1945 után az Újhold fiatal szerzőgárdájához csatlakozott, de az Újhold megszűnése után Mándy előtt is bezárultak a publikálási lehetőségek. Az író ezekben az években a Magyar Rádió számára készített dramatizálásokat, gyerekeknek szóló hangjátékokat, s a Népművelési Intézet munkatársaként (1950–1954) vidéken tartott irodalmi előadásokat. A kényszerű szilencium alatt született művek jóval később jelenhettek meg (*Előadók, társszerzők*, 1970). 1954-től szabadfoglalkozású író. A rendszerváltás után sem csatlakozott egyetlen politikai erőhöz sem, tisztségei azonban megsokasodtak. *Mándy Iván művei* címmel 1984-től jelenteti meg életművét a Magvető Kiadó. Írásainak világát, hangulatát meghatározta a környezet, amelyben élt: a Teleki és Mátyás tér környéke, a kisemberek, a lecsúszottak, a társadalom elesettjeinek kisvilága.

Első, önéletrajzi ihletésű regényeiben (*Francia kulcs*, 1948 és *A huszonegyedik utca*, 1948) a gyerekkori tapasztalatok, emlékek párolódnak regénnyé: a nagyvárosi milió, a kétes egzisztenciák, lődörgők, feltörekvők tarka világa egy kamaszfiú tudatán átszűrve, impresszionista képekben jelenik meg. Novelláiban a Külső-Józsefváros sajátos embertenyészete nyüzsög: bódésok, cigányok, vagányok; magányosak és kiszolgáltatottak, emberi kapcsolatokra, szeretetre vágyók. Ábrázolásmódja mind merészebben szakadt el a közvetlen realitástól a szürreális, az abszurd világérzékelés felé. Az 1950-es és 1960-as évek regényeiben, kisregényeiben jellegzetes témái, helyszínei és figurái új árnyalatokkal gazdagodtak, s mítosszá kerekedtek. A régi mozik, presszók, uszodák, tribünök és futballpályák alkotják a „Mándy-univerzumot”. Az 1950-es években hallgatásra ítélt író rögzítette a félreállítottság állapotát és életérzését, a félelem és rettegés éveinek nyomasztó hangulatú mindennapjait, a „pálya szélére” szorított értelmiségiek, írók és átírók világát (*Fabulya feleségei*, 1959; *Előadók, társszerzők*, 1970). Nőtt az irreális, fantasztikus mozzanatok és a tárgyi valóságot könnyedén átformáló képzelet szerepe, amely látomásokban jutott felszínre. Gyakran jelent meg mint formateremtő tényező az álom is (*Egy ember álma*, 1971; *Álom a színházról*, 1977). A hatvanas években Mándy Iván új tájékozódását jelezték a Vera-novellák, középpontjukban egy fiatal lánnyal, a beat-nemzedék jellegzetes képviselőjével (*Mi van Verával?*, 1970). A hetvenes évek végétől figyelme a tárgyak, dolgok felé fordult. Műveiben a modern nagyvárosi ember magányát, szorongásait szólaltatta meg. (*A bútorok*, 1980). Magányos hőseinek groteszk, mégis hősi küzdelme a valósággal a hűség és a részvét erkölcsi parancsára figyelmeztet. Több kötet hangjátékot és *Mélyvíz* (1960) címmel musicalt is írt. Gyermekkönyvei is klasszikussá váltak (*Csutak-sorozat*, 1956-1968). A novella megújítója, az idő- és térvizonyokat az elbeszélésben felszabadította a hagyományos ábrázolás kötelmei alól, részben a film módszereit (vágások, áttűnések), részben a lírai ábrázolás eszközeit használta az epikában (képek). A *Csutak és a szürke ló* című regényt 1959-ben írta, ebből 1961-ben azonos címmel film is készült.

Orbán Ottó: Óda Mándy Ivánhoz

A Pindarosz és Társától

A város pesti felének hajdani kávéházaiban,
nepperek és link tarhások közt föllobogó, nagy lélek;
iskola mellé járó mozilidércből lett költő és hadvezér,
Bódék és Batyuk ura,
aki a kuncsaftot nem vágja át soha, semmi pénzért,
és akinek minden szava
gyűrhetetlen, tiszta gyapjú, angol ruhaszövet;
bútorok sötét lelkének ismerője,
aki látta Claudiust és Gertrudist, a két buja plüssfotelt,

ahogy egy Hamlet nevű, agg kerevetnek karfáit letörték
 (intarziás karfákat! e gaz merényt!) –
 tankként robogó sparheltek, rossz kályhacsövek,
 feneke-nincs vödörök s törött mosdókagylók közül
 egy tűzoltóautó létrájának kosarában siklasz a felsőbb régiókba,
 hogy ott kikászálódva hús-vér formaruhádból
 örökkön örökké üldögélj
 a *Felhő* eszpresszó teraszán,
 hol a szárnyas pincérlányok meg-megállnak előtted:
 „Izlik az üdvösség, Ivánka?”,
 „Kér egy menyei kávét?”,
 s te csak rábólintasz, hogy igen, nagyon kedves,
 vagy a fejedet rázod, hogy köszönöd, de most nem,
 és még szomorúbban mosolyogsz, mint eddig,
 mert most már tudod a földi keresztretjtvény
 sírkövünk lapjára írott megfejtését,
 hogy mindig a túlsó oldal a menny,
 lentről e fénypanorámás körkilátó sugaras békéje,
 idefentről meg az a mocskos korszak, a füstös egérlyuk, a Darling,
 a rettegéstől lázrózsás arccal vacogó fiatalság.

2019

Január

5. 65 éve született KRASZNAHORKAI LÁSZLÓ (1954–) író. Az ELTE bölcsészkarán magyar-népművelés szakon szerzett diplomát. Első írásai a *Mozgó Világban* jelentek meg. Nevét 1985-ben az azonnal hatalmas kritikai sikert arató, sokak által korszakalkotónak tekintett *Sátántangó* című regénye tette ismertté. 1990-ben töltött először hosszabb időt Kelet-Ázsiában, mongóliai és kínai élményeiről *Az urgai fogoly* és a *Rombolás és bánat az Ég alatt* című regényében számolt be. Attól kezdve többször visszatért Kínába. 1996-ban, 2000-ben és 2005-ben 6-6 hónapot töltött Japánban, Kiotóban. Ennek az élménynek hatására született meg *Az északról hegy, délről tó, keletről utak, nyugatról folyó* (2003) című regénye. „Műveit elismeréssel fogadták a kritikusok az Egyesült Államoktól Japánig. Susan Sontag „az apokalipszis Gogolt és Melville-t idéző magyar mesterének” nevezte Krasznahorkait, W. G. Sebald pedig így írt róla: „Krasznahorkai víziójának univerzalitása a *Holt lelkeket* író Gogoléval rokon, s a kortárs irodalommal kapcsolatos minden kétségünket eloszlatja”. 1993-ban elnyerte Németországban az év legjobb könyvének járó díjat, a Bestenliste-Preis-t *Az ellenállás melankóliája* című regényéért. 2015-ben megkapta az irodalmi Nobel-díj után talán legjelentősebbnek nevezhető elismerést, a Nemzetközi Man Booker-díjat. Tarr Béla 1987 óta szinte kizárólag az ő

könyveiből, forgatókönyveiből készítette fesztiválok győztes filmjeit, pl. a *Sátántangót*, a *Werckmeister harmóniákat*, illetve *A torinói ló* című, a 2011-es Berli Nemzetközi Filmfesztiválon a zsűri nagydíját, illetve az Ezüst Medve díjat elnyerő alkotását. Ez is nagyban hozzájárult az író világsikeréhez. 2016 szeptemberében jelent meg a *Báró Wenckheim hazatér* című regénye, amely Krasznahorkai egész eddigi életművét összegző apokalipszis és karnevál, érzékeny szatíra és dráma és tragikus zárlat, melyben mindenki megkapja a magáét: aki nevetni akar, nevethet, aki elérzékenyülni, az elérzékenyül. Életművéből három könyv különösen fontos a *Báró Wenckheim hazatér* szempontjából: a *Sátántangó* (1985), *Az ellenállás melankóliája* (1989) és a *Háború és háború* (1999). Mindhárom regénynek alaptémája a világ fölbomlása, pusztulása, illetve a megváltóra való hiábavaló várakozás, a hamis megváltó megváltást nem hozó eljövetele. A trilógia mindhárom darabja disztópia is, elképzelt, (kelet-európai) világban játszódna, ha a *Báró* elődjeinél konkrétabb térben és időben van is elhelyezve.

<https://aegondij.hu/educacio/oravazlatok/krasznahorkai-laszlo-baro-wenekheim-hazater-oravazlat>

15. 70 éve született **BALLA ZSÓFIA** (1949–) költő, újságíró. A kolozsvári zeneakadémia tanári szakán végzett. 1965 óta jelennek meg versei. 1972–1985 között a Kolozsvári Rádió magyar nyelvű adásánál zenei szerkesztőként, majd különböző romániai magyar lapoknál dolgozott. 1978–1982 között a kolozsvári Gaál Gábor Irodalmi Kör vezetője. 1980–1989 között útlevelét bevonták. 1993 óta felváltva él Budapesten és Kolozsvárott. Költészetét indulásától kezdve (*A dolgok emlékezete*, 1968) meghatározza a kisebbségi lét, családjának a holokausz idején átélt meghurcolása (több mint száz családtagja halt meg a náci népirtás következtében) és a romániai diktatúra. Az életmű első szakaszát mélyen jellemzi a „sorok-közt-írásnak”, az összetett elhallgatásoknak, a kimondhatatlan dolgok elcsukló megjelenítésének, a kényszerű közvetettségnek a technikája. Itt nem a kimondhatatlannal küzd a költő, hanem a kimondandónak oltalmazó rejtegetésével. Balla Zsófia lírájának máig legismertebb, emblematisz darabja, az *Ahogyán élek* című vers első ízben az 1971-es *Apokrif ének*-kötet záróverseként jelent meg. (Végleges változata az 1991-es *Eleven tér*-kötetben olvasható.) A *Második személy* című kötet (1980) új szakasz kezdődik. A cím szimbolikus nyitány, költői program: a második személyt, az odafordulás, a személyesség névmását, a Te-t emeli központi funkcióba. Itt jelennek meg először Balla Zsófia költészetében azok a nagy tablószerű, az avantgarde eszméletét és technikáit is alkalmazó, párhuzamos építkezésű költemények, amelyek egyfajta (személyes és történelmi, egyedi és etnikai, elvont és konkrét) múlt-találás egyidejűségeit teremti meg (*Pater noster* és a *Dániel könyvéből* című versek). Az elhallgatás után, 1991-ben jelenik meg *A páncél nyomai* című kötete, amelyben erősödik a kisebbségi szorongatásokból, személyes traumákból, sokrétű veszítésekéből és

veszteségekből, a többszörös sebekből fakadó tragikus létérzet uralma (*A lovag éneke* című vers). A kilencvenes évek második felében lényeges fordulat következik: Balla Zsófia költészete visszatalál eredeti eszméleti medréhez, a klasszikus formákban elmondható tartalmakhoz, és kialakítja azt a megemelt, komoly, erkölcsi üzenetekkel dúsított stílust, amely eddigi három legutóbbi kötetében ölt új alakzatot (*A harmadik történet*, 2002; *A nyár barlangja*, 2009; *Más ünnepek*, 2016). Verseiben látható és láthatatlan körvonalakban megjelennek élő és holt barátok, felmagasodik az idősödő anya alakja, létet fenyegetően lobognak a megsemmisítő táborokban odavesztett felmenők árnyai, művészi és etikai sugallatokkal közelítenek a világköltészetben fellelt nagy elődök (Villon, Donne, Shakespeare stb.) Balla Zsófia költészete alapvetően tragikus vonulatokban jelenik meg előttünk, de széles világ-karolása mégis mély és átható derűvel tölt fel. Ehhez járul – csak kevesek által észlelt – humora, öniróniája, sokszor gunyoros játékossága. Balla Zsófia művészetének számtalan pontján felfénylik a reménytelenségen túli remény.

Ahogyan élek

Újra, csak újra megtérek,
nem akarok más lenni,
(félek)
mint ami lenni szeretnék.

Ahogy élek, az a hazám

Arany dal

Nem vagyok én már itt, sem ott még,
drága barátom!

Ez csupán epilóg: túléltem
rég a halálom.

Túlfutottam életem – hírért
merre találok.

Versen függök. Ég fele hull a
pók a fonálon.

A lovag élete

Ugyan mitől véd ez a páncél?
Csonthéj, amelyből kilátszol,
tank, amely magába zárt,
egy nyíl átver, egy golyó kiló.

Nehéz a páncéling, a vért,
földre húz a pajzsom, kardom,
bőröm, csontom horzsolja, sért,
selyemzászlóm meghajtva tartom.

A sisakomtól alig látok,
ha a lovamról lebukom,
rámhajolnak sisakvirágok.

Aludni, enni talpig vasban,
örökös készenlétben élni,
míg földerül a láthatár:

És nem múlik a téveteg
kérdés, hogy a csatazajnak
mikor lesz vége már?

Bőrömön örökre ott a heg.

www.jelenkor.net/archivum/cikk/1805/mogottunk-forrt-a-mult

22. **A Magyar Kultúra Napja.** Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon fejezte be a Himnusz megírását. 1989 óta ünnepeljük e napot.

Magyar vagyok, minthogy magyarul írok,
magyarul mondom ámuldozva: tej
s magyarul mondom a halálos Áment,
ha ingadozva hátradől e fej
s az elomló test végső reszketéssel
a levegőbe rázza vézna öklét
s egy mozdulattal és egy bús igével
egy lesz vele a rejtélyes öröklét.

Február

28. **A Kalevala Napja** – a finn nép ünnepe. Elias Lönnrot néprajztudós 1835-ben e napon tette közzé az első Kalevala-kötethez írt előszavát. Az eposz jelentős hatással volt a finn kultúrára és a világirodalomra egyaránt. Teljes magyar fordítását 1909-ben Vikár Béla készítette el.

Március

3. **70 éve született MARNÓ JÁNOS** (1949–) költő. Gyerekkorát, kitelepített család tagjaként Piliscsabán töltötte. Költészetében gyakran megjelenik ez a helyszín, miként az édesapa figurája, aki katonatiszt volt, és koncepcióos per áldozataként került börtönbe. Marnó a pannonthalmi bencés gimnáziumba járt, ami költői emlékezetében a megaláztatások színtere. Ifjúkorában a budapesti neoavantgárd költészeti tendenciák gyakoroltak rá hatást, ami első kötetén (*Együtt járás*, 1987) meg is látszik. József Attila költészete mindmáig döntő befolyással van lírájára; tanulmányokat is írt róla, és egy személyes válogatást is kiadott József Attila verseiből. Második kötete *A múzsa és a bábu* címmel 1989-ben jelent meg, Tandori Dezső hatásáról tanúskodik, és komplikált „hosszúverseket” tartalmaz. *A cselekmény – isten ha egyszer lábra kap* (1990) című verseskötete tulajdonképpen verses regény. Marnó további verseskötetei, *Az albán szálló* (1992), *a Fellegjárás* (1994) a *Marokkó* (1996) a *Daidal* (2001) és *a Fénytervező* (2002) egyrészt epikus tendenciákat mutatnak, másrészt a tömörítés felé vesznek irányt; a rövid vers (a gnóma) formai tökéletességre jutott középső költői korszakában, ami a *Nincsen líra Ő nélkül* című válogatott verseit tartalmazó kötetével zárul le (1999). A *Nárcisz készül* (2007) című kötete állandó lírai hőssel dolgozik. Ezek a versek kommunikatívabbak, mint a korábbiak, nyelvjátékaik pedig frenetikusak, tragikus színezetű nyelvi humor telíti őket. Marnó a magyar nyelv mestere, költészetében ízekre szedi, kibontja, feldúsítja a magyar szavakat. A 2018-ban megjelent *Szereposztlás* című verseskötetében Marnó János folyamatos cserebomlásokat, szüntelen alakulásokat érzékeltet: mintha az egész létezés állandó mimikri lenne: színre lépés, színeváltozás és színpad. Egysoros mesterdarabok és katartikus

hosszúversek, emlékek és álmok váltakoznak ritmikusan a *Szereposzlás* lapjain. Marno esszé- és prózaírással is foglalkozik. Irodalmi esszéit *A vers akarata* című kötetében gyűjtötte egybe, kisprózái pedig *Az anarchia szórendje* címmel jelentek meg. Műfordítónak is jeles, Celan-fordításai külön kötetben is megjelentek. Költészetében az említett szerzők mellett lírai dialógust folytat Arany Jánossal és Vörösmartyval. Marno János költészete nehezen megközelíthető, szikár és szigorú, azonban átható erejű. Verselési technikája immár nagyon kiérlelt: kötött formák, dalok, „egysorosok” és hosszú szabad versek egyaránt találhatók nála. Lírájában a későmodern kor emberének testbe vájó szorongásai, megoldhatatlanságai, az emlékekkel és a szerelemmel való küzdelmei szólnak meg, a halállal való szembenézés gondolati és érzelmi velejárói pedig páratlan, sötéten sugárzó intenzitással telítik ezt a lírát.

https://www.aegondij.hu/oravazlatok/Marno-Janos-Hideghullam-Oktatasi_segedanyag.pdf

Hűség

A husáng ott hever a bokor alatt
a fűben, ezt keresték volna rajta
álmában többen, vagy ez elől szaladt
árkon-bokron keresztül, ismételten,
többször mintha felriadt volna már-már
közben, miközben egész túrhetően
kezdte kiismerni magát, futtában
nem egyszer kutyája gyanánt áthatolt
magán, elveszve nyomban szeme elől,
lévén újfent a husáng a szereplő,
meg a roppant hússzínű homoktenger,
készen rá, hogy csak átkelsz rajta egyszer.

12. **85 éve született Moldova György** (1934–) író. A „Moldova” nevet 1955-ben választotta magának, amikor első írása nyomtatásban megjelent. A nyilas uralom alatt családjával együtt a budapesti gettóba deportálták, ott érte meg a háború végét. A Színház- és Filmművészeti Főiskola dramaturgia szakára járt négy évet, többek között Csurka Istvánnal egy évfolyamba. A főiskola után fizikai munkát (kazánszerelő) végzett, valamint tanulmányait is megszakítva több hónapig a komlói szénbányában dolgozott. Novellái 1955 óta jelennek meg irodalmi folyóiratokban, antológiákban. Több mint hetven könyv szerzője. Irodalmi élete csúcának a *Negyven prédikátor* (1973) és a *Ha jönne az angyal...* (1998) regényeit tartja. Saját véleménye szerint: „Rossz könyvem van, de hazug, tisztességtelen nincsen.” Írásaira jellemző a mindennapi élet központi problémáinak, kérdéseinek felvetése, cselekményesség, magányos, „mindennapi hősök” szerepeltetése. Fontos szerepe volt a világháború utáni magyar szociográfia megteremtésében (*Magyarország felfedezése*-sorozat), valós

problémákkal foglalkozó riportkönyvei országosan ismertté tették nevét (*Tisztelet Komlónak, Akit a mozdony füstje megcsapott...*, *A szent tehén*).

15. A **Magyar Sajtó Napja**, mivel 1848-ban ezen a napon nyomtatták a magyar sajtó első szabad termékeit, a *Tizenkét pontot* és a *Nemzeti dalt*.
21. A **Költészet Világnapja**. Az ünnepnapot az UNESCO támogatásával hozták létre azzal a céllal, hogy a költészet eszközeivel támogassák a nyelvi különbségeket, esélyt adva a kis nyelvek fejlődésének.
27. **Színházi Világnap**. A Nemzetközi Színházi Intézet ajánlatára a világ valamennyi országában köszöntik e napot: egy kiemelkedő művész fogalmazza meg világnapi üzenetét, amelyet fölolvassanak a világ színházaiban. A színházi világnap célja, hogy felhívja a figyelmet a színházművészet – és tágabb értelemben a kultúra – fontosságára, tisztelegjen a színészek, a színházi dolgozók előtt, kérje a közönség szeretetét és támogatását.

Április

2. A **Gyermekkönyvek Nemzetközi Napját** tartják világszerte Hans Christian Andersen dán meseíró születésnapján. A Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsa (IBBY) által szervezett ünnep célja, hogy a gyermekekkel megszerettség az olvasást, a könyveket. Minden évben más-más ország vállalja az eseménysorozat szponzorálását, nevezetesen az adott ország megfogalmazza a nap jelmondatát, felkér egy neves író, hogy ez alkalomból küldjön üzenetet a világ gyermekeinek, s egy képzőművészt, hogy tervezzen plakátot.
11. A **Költészet Napját** József Attila születésnapjára emlékezve ünnepeljük ezen a napon. Irodalmi estekkel, könyvbemutatókkal, költőtalálkozókkal, képzőművészeti kiállításokkal tisztelgünk a magyar líra előtt.
23. A **Könyv Napja; Szerzői Jogok Napja**. Az UNESCO ezt a napot katalán javaslatra nyilvánította ünnepnek. E napon halt meg William Shakespeare és Miguel de Cervantes. A nap célja, hogy felfedezzük az olvasás szépségét, és ösztönözzük egymást a könyvek forgatására.

Május

4. **70 éve született NAGY GÁSPÁR (1949–2007)** költő, író, szerkesztő. Tanulmányait a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban, majd Szombathelyen népművelés és könyvtár szakon végezte. Szombathelyi kezdő költőként ismerkedett meg a Kilencekkel. Az ő segítségével talált rá mestereire: Nagy Lászlóra, Kormos Istvánra, Weöres Sándorra, később Jékely Zoltánra és Pilinszky Jánosra. Szerkesztőként dolgozott a Móra Ferenc Könyvkiadónál,

majd 1988-tól a Hítel című irodalmi folyóiratnál. 2004-től a Magyar Katolikus Rádió kulturális szerkesztőségét vezette. Költői életművének fontos része volt az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékének őrzése és eszméinek felmutatása. Már 1971-ben így fogalmazott: „Ösztönösen azokra figyelek, akik azt bizonyítják, hogy a költészet töretlen gerincek kopogtatása, s nem hiszik, hogy a segesvári és szárszói tragédia mindegy lenne az anyaföldnek.” Több költeményét, köztük *A Fiú naplójából* (1981) és az *Öröknyár: elmúltam 9 éves* (1983) című verseket az 1989-es politikai rendszerváltás szellemi előkészítőjeként tartják számon. Utóbbi szerzeménye Nagy Imre (kezdőbetűiből: NI) jelöletlen sírjára utal. A cenzorok figyelmét ez elkerülte, így az Új Forrás 1984. októberi számában le is közölték. A lapszámot bezúzátták, Nagy Gáspár pedig kénytelen volt lemondani írószövetségi tisztségéről. Nagy Gáspár költészete gazdag hagyományt társít posztmodern elemeket is kamatoztató, groteszk és ironikus szemlélettel. Költészete példa arra, hogy a nyitott, sokféle hagyományt és szemléleti irányt hasznosító költői szintézis ma is lehetséges. Művészete hiteles és érvényes megújítása a magyar irodalom közösségi felelősségtől, cselekvő történelmi jelenlétről mindenkor tanúságot tevő fő vonulatának.

A Fiú naplójából

... és a csillagos estben ott susog immár harminc
 évgyűrűjével a drága júdásfa: ezüstnyár rezege
 susog a homály követeinek útján s kitünteti őket
 lehulló ezüst-tallérokka érdekmeik szerint illón...
 ...és ha jön a nyüszítve támadó gyávaság
 a rémület hókuszpókusza? – akkor eljönnek ablakod
 alá a szegényes alkuvások vénei-ifjai mint mindenre
 elszánt hittérítők s beárad a dögszag: a teletömött
 gyomor békessége meg az ígéretekkel megtelt szemek
 tócsafénye és fénytelen homálya...
 ...csupán el kéne hinned... de nem hiszed hogy éppen
 ők jöttek-szöktek el a maszkabálból hogy éppen ők
 azok a független kutyák kik ideológiamentes csontokon
 tökéletesítik a fölösleges morgást-harapást...
 ...nem tudom még hogyan viselem tartósan a szégyent
 hogy együtt néztük ugyanazt az eget folyót hangyafészket
 és másképp vert a szívem másért pirultam el
 másért szorult ökölbe a kezem és másképp láttam
 ugyanazt a fát ezüstlő éveinkkel sújtva súlyos emlékek
 alatt recsegni-ropogni-hajladozni büszkén –
 de ha több szégyen is társul velem akkor is csak így
 mondhatom: míg a szem él látni kell fele-Barátaim!...

Öröknyár: elmúltam 9 éves

a sír

NIncs sehol

a sír

a gyilkosok

a test

se I T T

NIncs sehol

a test

se O T T

a csont

a gyilkosok

NIncs sehol

a csont

(p. s.)

egyszer majd el kell temetNI

és nekünk nem szabad feledNI

a gyilkosokat néven nevezNI!

Június

12. **50 éve** hunyt el **TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ** (1888–1969) író. Kamaszkorától kacérkodott a bohém élettel szülővárosában, Nagybányán. A helybeli művésztelep hatására festőművésznek készült. A szülői akaratra hallgatva 1906–07-ben jegyzőgyakornok Szapáryfalván, egy évvel később joggyakornok, Nagybányán. 1908-tól előbb Eperjesen a jogakadémiával, majd Budapesten a jogi egyetemmel próbálkozott, de (tandíját elmulatva) szinte semmit sem végzett. 1910-ben a *Nyugat* közölte *Firona* című novelláját, 1911-ben megjelent első novelláskötete. Az I. világháborúban önkéntesként vett részt, 1918-ban olasz fogságba esett, és csak 1919 augusztusának elején érkezett vissza Budapestre. A háborús élményeit *Viszontlátásra, drága* című regényében örökítette meg. A regény a magyar háborúellenes irodalom egyik kiemelkedő alkotása, amelyet Ady a *Nyugat* 1916. december 1-jei számában "az első igazi háborús regény"-ként méltatott. Nélkülözései miatt 1921. június 16-án a Dunába ugorva öngyilkosságot kísérelt meg. Szerencsés megmenekülésének újsághírét olvasva kezdett vele levelezni a literátus ambíciójú Molnár Sári, akit 1921. szeptember 8-án feleségül vett. Ebben az évben megjelent fő műve, a *Kakuk Marci* első kötete. 1922 nyarától a *Nyugat* főmunkatársa. 1930 táján saját regös együttesével lépett föl, 1932-ben megalakította sajátos „színházát”, a Képeskönyv Kabaré társulatát, majd fellépett zenehumoristaként is. 1940-től a *Híd* című hetilap munkatársa. Budapest ostroma alatt tevékenyen bújtatta és mentette az üldözötteket. 1947-ben felújította kabaréját, bárokban szórakoztatta a közönséget, a Magyar Rádió Gyermekekújság rovatának dolgozott. Egyéni, kópés, szabados témakezelése és hangvétele, számos legendaszerű történetben is megörökített örökfiatal, szoknyabolond, a kocsmai és piaci társaságot kedvelő egyénisége miatt 1950-től esztendőkre

kiszorult az irodalmi életből, ekkor főleg báb- és mesejátékokat írt. 1955 után ismét megjelenhettek könyvei.

20. **1 éve hunyt el KÁNYÁDI SÁNDOR** (1929–2018) erdélyi író. A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem szerzett magyar irodalom szakos tanári diplomát, ám tanárként soha nem dolgozott, életét az irodalomnak szentelte. Költői tehetségét Páskándi Géza fedezte fel. Ő közölte 1950-ben első versét a bukaresti *Ifjúmunkás* című lapban. Dolgozott az *Irodalmi Almanach* segédszerkesztőjeként, ezzel egy időben néhány hónapig az *Utunk*, majd a *Dolgozó Nő* munkatársaként, 1960-tól 1990-ig a *Napsugár* című gyermeklapot szerkesztette. A kortárs magyar költészet egyik legnagyobb alakjának számít, a magyar irodalom közösségi elvű hagyományának folytatója. Az anyanyelv megtartó ereje, az erdélyi kisebbségi sors mint alaptémák határozzák meg költészetét, mely a közösségi létproblémákat egyetemes érvényességgel szólaltatja meg.

Fától fáig

Fától fáig a sűrűsödő alkonyatban
fától fáig lopja magát a gyermek
Én istenem csak vissza ne
csak ne gyalog kellene
csak le ne menjen a nap a tisztásról
legalább a csengettyűt hallanám
Meg-megtorpan futásra készen
kis szíve mint a mókus szökne
bújna
borzongó nyárfalevelek közé de
hol vannak már a nyárfák hűtlenül
ott maradtak a tenyérszerű tallérnyi
fillérszerű tisztáson
Visszafelé majd
sörényébe markolok Vágtába jövök
csak addig a vastag bükkig ha még
az innen számított ötödik fáig
Őznek rókának farkasnak lenni
bokornak ágnak avarnak lenni
madárfészeknek lenni
madártojásnak lenni
nyárfalevélnak lenni
kakukkhagnak lenni
csak lovait kereső kisleány
ne lenni

Még két fáig három fáig
Hallom Nem hallom Hallom
Ha eljutok addig a gyertyánig
katona leszek hajóskapitány leszek
fölfedezem Amerikát Amerika is
elveszhet de én megtalálom
Sörényébe markolok
Még egy Még három
Próféta leszek betegeket gyógyítok
Jézus leszek
föltámasztom édesanyámat
Tovább tovább most már hallom
„Áprilisnak bolondja
fölmászott a toronyba
megkérdezte hány óra
Fél tizenkettő
Fölmászott a toronyba”
Most nem hallom biztos állnak
jóllaktak már bóbiskolnak
Hogy a kutyák ennék ki a
bendőjüket
hogyan a farkas

Sírni kéne énekelni
 éjnek lenni
 nem is lenni
 csak ne kéne beljebb menni

Jól eljöttem Hol a tisztás
 Még csak öt fát megyek s akkor
 „Ördögborda ördögborda
 mézes lett a mackó orra”

Szól a csengő most is hallom
 Jól eljöttem Hol a tisztás
 Innen még visszatalálok
 Morzsát hintek
 gallyat török
 nevemet a fába vésem

Szól a csengő most is hallom
 folyton hallom hallom régen
 Hallottam az anyaméhben

Megvár a nap
 meg a nyárfák
 Róka-alkony farkas-éj
 haladj tovább fától fáig
 biztasd magad kislegény

Rég nem hallod mégis hallod
 Hold világol a tisztáson
 Már a hold is lemenőbe
 Morzsáid felcsipegették
 gallyaid a fák kinőtték

Neved heges hieroglif
 Száraz ágon csüng a csengő
 lovad farkas tépte széjjel
 Dzsungel már az erdő
 Anyatej
 Hangyatej
 Tovább tovább fától fáig
 „Mézes lett a mackó orra
 rá is szálltak a legyek”

Elszisszent az út alólad
 Nyárfák félelme ülepült
 homlokod pólusaira
 De csak tovább fától fáig
 Nincs az a film az a magnó
 vissza ez már nem játszható

Kínálkozó ágak
 hurkot himbáló filozófusok
 „C'est la vérité monsieur”
 „Die letzte Lösung mein Herr”
 „Fél tizenkettő
 bolond mind a kettő”

Tovább tovább fától fáig
 magad lopva
 botladozva
 Anyatej
 Hangyatej
 Ecet

<http://www.kortaronline.hu/2002/07/a-valtozat-es-motivumosszegzes-alakzatai-kanyadi-sandor-kolteszeteben/10007>

25. A **Karinthy-gyűrű átadása.** A Karinthy-gyűrűt minden évben Karinthy Frigyes születésének évfordulóján osztják ki a Rádiókabaré kiemelkedő teljesítményt nyújtó szerzőinek, előadóinak. Alapítója és adományozója a Magyar Rádió elnöke.

2018

Szeptember

3. **475 éve**, 1543-ban a Nagy Szulejmán vezette török seregek elfoglalták Székesfehérvárt. A szultán hatodik magyarországi hadjáratának célja az új budai vilajet területének növelése és védelmének biztosítása volt. A Székesfehérvárt védő katonák és polgári lakosok tíz napos hősieles küzdelem és a várkapitány, Varkocs György halála után adták meg magukat a többszörös túlerőben lévő törököknek.

<http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0013/978.html>

4. **25 éve**, 1993-ban Horthy Miklós és családja földi maradványait újratemették Kenderesen, a családi sírboltban. Az egykori kormányzó, felesége és ifjabb Horthy Miklós hamvait Portugáliából szállították haza.

8. **275 éve** hunyt el gróf **KÁROLYI SÁNDOR** (1669–1743), szatmári főispán, kuruc majd császári tábornok. Nevéhez fűződik a Rákóczi-szabadságharcot lezáró szatmári béke megkötése. Jelentős érdemeket szerzett a XVIII. századi újjáépítési munkálatokban is: birtokain nagyarányú telepítéseket hajtott végre, miközben iskolákat, templomokat és kórházakat alapított.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1743_szeptember_8_karolyi_sandor_halala/

16. **125 éve** született **SZENT-GYÖRGYI ALBERT** (1893–1986) Nobel-díjas kémikus, aki a budapesti tudományegyetemen szerzett orvosi diplomát. Az első világháború után Nyugat-Európában és az USA-ban dolgozott kutatóként. Klebelsberg Kuno kultuszminiszter hívására jött haza, és 1931-től a szegedi tudományegyetem orvosi vegyészeti intézetének professzora lett. Itt izolálta a C-vitamint, majd az évtized közepén felfedezte a citrátciklus három tagját, a bioflavonoidokat (P-vitamin) és munkatársaival együtt áttörést ért el az izomműködés biokémiájának megértésében. Munkásságát 1937-ben orvosi és élettani Nobel-díjjal ismerték el. Ő az első – és máig egyetlen – magyar tudós, aki hazai kutatásáért kapott természettudományos Nobel-díjat. A második világháborúban a kiugrás előkészítésére szerveződő „Tizenegyek” csoportjának vezetője. Kállay Miklós miniszterelnök tudtával 1943 februárjában, Isztambulban tárgyalta a szövetségesek képviselőivel Magyarország átállításáról. Emiatt a német megszállás után bujkálnia kellett. A háború után a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem biokémiai tanszékének vezetője lett, és aktív közéleti szerepet vállalt: 1945–47 között a nemzetgyűlés tagja, az Országos Köznevelési Tanács elnöke volt. A kommunista hatalomátvétel miatt 1947-ben az USA-ba emigrált. Itt létrehozott egy alapítványt, amelynek keretei között eleinte az izomműködés biokémiáját,

majd a rák kialakulását kutatta. Emigrációja alatt többször látogatott Magyarországra, 1978-ban tagja volt a Szent Koronát visszaszolgáltató amerikai küldöttségnek. Szent-Györgyi Albert egyike volt azon magyar kutatóknak, akik a legnagyobb hatást gyakorolták a nemzetközi tudományos életre. A világhírű tudós vallotta: *„Az iskola arra való, hogy az ember megtanuljon tanulni, hogy felbredjen tudásvágya, megismerje a jól végzett munka örömét, megízlelje az alkotás izgalmát, és megtalálja a munkát, amit szeretni fog.”* A történelemoktatás jelentőségéről pedig a következőket írta: *„A történelem az a tantárgy, amelynek a legnagyobb hatása volt értékrendszerünk kialakulására, hiszen milyen más alapra lehet a jövőt építeni, mint a múltra? Bár természettudós vagyok, mégis úgy gondolom, hogy a történelem a legfontosabb tantárgy egy gyermek nevelésében. De ennek valóságos történelemnek kell lennie! A »valóságos történelem« az én értelmezésem szerint az ember lassú fejlődésének a története, annak a története, hogyan emelkedett ki állattársai közül mai kiváltságos helyzetébe, ahol értékelni tudja a szépséget, a tudást, és képes végiggondolni, hol a helye a világban és ki is ő voltaképpen. A felemelkedés útjeme két tényező eredménye: az egyik előreviszi, a másik visszahúzza. Visszahúzó erő volt a háború, a vérengzés és a pusztítás, amit királyok, bárók, diktátorok, tábornokok és hasonlók képviselnek. Történelmük nemcsak véres történelem, de hamis is, mert amint már gyakran rámutattak – a legtöbb háborút nem dicsőséges királyok és vitéz tábornokok döntötték el, hanem tetvek és patkányok, amelyek fertőzést hordoztak és járványokat terjesztettek. Meg a táplálékhiány, amint ezt a legutóbbi tragédiák is példázzák. Az emberiséget előrelendítő erőket azok képviselték, akik új tudás, új szépségek, hathatósabb erkölcsi és etikai értékek után kutattak. De történelemkönyveimben sehol sem találom a nevüket. Bertrand Russell találóan jegyezte meg, hogy nemzeti hőseink szobrainak talapzata annál magasabb, minél több embert öltek meg ezek a hősök. Véleményem szerint az emberiség igazi hősei a Galileik, Newtonok, Darwinok, Pasteurök, Shakespeare-ek, Bachok, Laocék és Buddhák, akiknek a nevét ritkán említik azok a történelemkönyvek, amelyek tele vannak a csaták és a nemzeti határok értelmetlen ide-oda tologatásának a leírásával”*

<http://www.matud.iif.hu/2017-07.pdf> (828–839.)

24. **450 éve** született **WATHAY FERENC** (1568–1609 után) végvári vitéz. 1584-től több végvárban szolgált és részt vett a tizenöt éves háború harcaiban. 1602-ben az előző évben visszafoglalt Székesfehérvár alkapitánya lett, de a várat bevették a törökök, ő pedig fogságba került. Két sikertelen szökési kísérlete után a konstantinápolyi Héttoronyba szállították. Itt írta meg huszonnyolc, vallásos és szerelmi tárgyú éneket magában foglaló művét és kalandos önéletrajzát, melyet 1605-ban családjának küldött haza váltságdíj reményében. A saját kezű színes festményekkel díszített Wathay-kódex ma az Akadémiai Könyvtárban található. 1606-ban Wathay Ferenc végül rabcsérével szabadult a fogságból. Hazatérése után Csesznek várkapitánya lett, de 1609 utáni sorsa ismeretlen.

225 éve hunyt el báró **TÓTH FERENC** (1733–1793) magyar származású francia huszártiszt, hadmérnök és diplomata. Apja Tóth András, a Rákóczi-emigráció tagjaként lépett XV. Lajos király szolgálatába és haláláig a francia állam kelet-európai diplomáciájának legfőbb megbízottjaként működött. Hivatását Ferenc fia (François de Tott) is folytatta: előbb az isztambuli francia követség titkára, aztán konzul volt a krími tatároknál, majd a törökül jól beszélő hadmérnök a szultán szolgálatába állt. Térképeket készített, majd 1770-ben megbízták az oszmán haderő tüzérségének reformjával és felkérték, hogy oldja meg a Dardanellák védelmét a Konstantinápolyt fenyegető orosz flottával szemben. Ennek sikeres végrehajtása után új, francia típusú ágyúk öntésével és a tüzérek oktatására alkalmas iskola alapításával bízták meg. 1776-ban visszahívták Franciaországba, ahol megírta a tatárokról és a törökökről szóló francia nyelvű emlékiratát, amely számos kiadást megért, több nyelvre lefordították. A francia forradalom kitörése után, 1790-ben emigrációba kényszerült. Batthyány Tódor vendégeként élete utolsó éveit a Vas vármegyei Tarcsafürdőn (ma Bad Tatzmannsdorf Ausztriában) töltötte. A felvilágosult eszmék és az új találmányok iránt érdeklődő Batthyány gróffal gyakran végeztek szokatlan hang- és fényhatásokkal járó kísérleteket a ház pincéjében, ezért a falubeliek Boszorkányháznak (Hexenhaus) keresztelték el ma is látható épületet.

- 30. 100 éve** hunyt el **SZABÓ ERVIN** (1877–1918) anarcho-szindikalista szociológus, könyvtáros. Elszegényedett, felvidéki, zsidó polgárcsaládba született. Budapesten majd Bécsben végzett jogi tanulmányok után 1899-ben doktorált, majd 1901-től a későbbi Fővárosi Könyvtár munkatársa, 1911-től igazgatója lett. A hazai könyvtártudomány egyik megalapítójaként az intézményt minél szélesebb néprétegek számára kívánta elérhetővé tenni, ezért kezdeményezte a fiókkönyvtárak kialakítását. Az egyetemes tizedes osztályozást (ETO) is ő alkalmazta először Magyarországon. 1900-tól a Népszava publicistája, a Huszadik Században is többször írt a nemzetközi munkásmozgalom aktuális kérdéseiről. Radikális baloldali ideológusként az első világháború éveiben – súlyos betegsége ellenére – az antimilitarista mozgalom egyik szellemi vezérévé vált. 1918 szeptemberében a spanyolnátha áldozata lett, így nem érte meg az általa preferált eszmék gyakorlati megvalósulását. A Fővárosi Könyvtár 1946-tól viseli a nevét.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1918_szeptember_30_szabo_ervin_halala/

Október

- 6. Az aradi vértanúk emléknapja**, mivel 1849-ben ezen a napon végeztek ki Aradon 13 honvéd főtisztet: Lázár Vilmost, gróf Dessewffy Arisztidet, Kiss Ernőt, Schweidel Józsefet, lovag Poeltenberg Ernőt, Török Ignácot, Láhner

Györgyöt, Knézich Károlyt, Nagysándor Józsefet, gróf Leiningen-Westerburg Károlyt, Aulich Lajost, Damjanich Jánost, gróf Vécsey Károlyt, valamint Pesten, a mai Szabadság tér helyén álló Újépületben gróf Batthyány Lajos volt miniszterelnököt.

[http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1849 október 6 az aradi vertanuk e s batthyany lajos kivegzese/](http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1849_oktober_6_az_aradi_vertanuk_es_batthyany_lajos_kivegzese/)

16. **40 éve**, 1978-ban választották pápává Wojtyła krakkói bíboros érseket **II. János Pál** néven. Személyében 1523 óta először került nem olasz származású főpap Szent Péter székébe. Pápai tevékenységét végigkísérte a népek és vallások közti egyetértés elősegítése, ennek jegyében bocsánatot kért az egyház múltbéli bűneiért is. Erkölcsi tanítását az emberi élet és méltóság melletti kiállás jellemezte. Társadalmi kérdésekben egyaránt kritizálta a szocializmust és a kapitalizmust. Szorgalmazta a keresztény gyökerek megemléztetését az Európai Unió alkotmányában. A béke híve volt, többször felemelte szavát a háborúk ellen. A világsajtó „utazó pápának” hívta, hiszen több mint száz utazást tett külföldre.

„Testvéreim! Ne féljeteK befogadni Krisztust és elismerni az ő hatalmát! (...) Ne féljeteK! Nyissátok ki, sőt tárjátok szélesre a kapukat Krisztusnak! Nyissátok meg az államok határait, a gazdasági és politikai rendszereket, a kultúra, civilizáció és haladás tágas birodalmát az ő megmentő hatalmának! Ne féljeteK!” – mondta ünnepélyes beiktatásán a Szent Péter téren.

17. **100 éve**, 1918-ban Tisza István volt miniszterelnök a parlamentben kijelentette, hogy „*ezt a háborút elvesztettük*”. E történelmi mondat tette világossá a magyar közvélemény és a hadsereg számára, hogy a világháború megnyerésére a központi hatalmaknak nincs reménye.

<https://mult-kor.hu/20131017>

28. **175 éve** született báró **BÁNFFY DEZSŐ** (1843–1911) 1895 és 1899 között Magyarország miniszterelnöke. Erdélyi református arisztokrata család sarjaként és a Szabadelvű Párt tagjaként másfél évtizedig főispánként tevékenykedett, az ellenzékkel és a nemzetiségi törekvésekkel szembeni kemény, sokszor törvénytelen fellépés miatt „*dobokai basa*” gúnynévvel illették. 1892-től országgyűlési képviselő és a képviselőház elnöke lett. Egy elhúzódó politikai válsághelyzetet követően Ferenc József 1895 januárjában kormányalakítással bízta meg. Kormányát csak átmenetinek szánták, mégis éveken át sikeresen működött. Keresztülvitte a parlamentben az egyházpolitikai reformokat, elérte a büntető perrendtartás végső formába öntését és létrehozta a Közigazgatási Bíróságot. Miniszterelnökségének idejére estek a millenniumi megemlékezések. 1899 februárjában azonban a politikai módszereiben erőszakos Bánffy az ellenzéki obstrukció megbuktatta. 1904-től ellenzéki politikát folytatott az általa szervezett Új Párt élén és az 1910-es választásokon élére állt az általános választójog követelésének.

30. **150 éve** született **HERMANN MIKSA** (1868-1944) gépészmérnök, a Bethlen-kormány kereskedelemügyi minisztere (1926–1929). Előbb szülővárosában, Selmecbányán a Bányászati és Erdészeti Akadémián, majd a budapesti Műegyetemen tanított. Ő a szerzője az első magyar nyelvű felsőfokú géptani tankönyvnek (1924). Elsősorban bányaiipari gépészettel, gépszerkezettannal foglalkozott. Minisztersége idején jelentős eredményeket ért el a hazai közúti hálózat korszerűsítése és a magyar államvasutak villamosítása terén.
31. **100 éve**, 1918-ban győzött az **őszirózsás forradalom**. József főherceg a király nevében kormányalakítással bízta meg Károlyi Mihályt és a Magyar Nemzeti Tanács pártjainak részvételével megalakulhatott a polgári–szociáldemokrata koalíció. A budapesti munkásság és a frontról hazatért katonák egy része az utcára vonulva éltette a forradalmat. Eközben lakásán, ismeretlen fegyveresek lelőtték Tisza István volt miniszterelnököt.
- <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1918-oktober-31-tisza-istvan-meggyilkolasa/>

November

3. **100 éve**, 1918-ban e napon írta alá a fegyverszünetet az Osztrák–Magyar Monarchiát képviselő tárgyalóbizottság az olasz küldöttséggel Padovában, a Villa Giustiban.
- Bővebben
- http://nagyhaboru.blog.hu/2013/11/03/fegyverszuneti_felteteleket_ma_november_3-an_delutan_3_orakor_elfogadtuk
13. **100 éve**, 1918-ban IV. Károly lemondott a magyar államügyek intézéséről. Eckartsauai nyilatkozata így hangzott: *„Trónra lépésem óta mindig arra törekedtem, hogy népeimet minél előbb a háború borzalmaitól megszabadítsam; a mély háború keletkezésében semmi részem nem volt. Nem akarom, hogy személyem akadályul szolgáljon a magyar nemzet szabad fejlődésének, mely iránt változatlan szeretettől vagyok áthatva. Ennél fogva minden részvételtől az államügyek vitelében visszavonulok és már eleve elismerem azt a döntést, mely Magyarország jövőendő államformáját megállapítja.”*
16. **925 éve** halt meg **SKÓCIAI SZENT MARGIT** (1047–1093) a magyarországi születésű skót királyné. Apja, Edward, Vasbordájú Edmund angol király fia a dán hódítás miatt menekült a kontinensre és I. András uralkodásának kezdetén Magyarországon telepedett le. Egyes források szerint Margit édesanyja, Ágota, Szent István leánya volt. 1057-ben Margit családjával együtt visszatért Angliába, majd 1069-ben III. Malcolm skót király felesége lett. Az ifjú királyné az egyház tevékeny pártfogója lett: összehívta a skót egyház zsinatát, egységesítette a római katolikus liturgiát, templomokat, kolostorokat

építtetett. A skót nép hálás szívvel emlékezett rá, mivel különös figyelmet fordított a betegekre és a szegényekre. Férjét, akit kegyetlen vadsága miatt csak Véreskezű Malcolmnak hívtak, egészen megszéledítette. Nyolc gyermekük született és mivel egyik lánya, Matild lett Hódító Vilmos fiának, I. Henriknek a felesége, Skóciai Szent Margit minden angol királynő ősanyja is. 1261-ben avatta szentté IV. Ince pápa, 1669-től Skócia egyik védőszentje.

100 éve, 1918-ban a Parlament kupolacsarnokában üléselő Nemzeti Tanács kihirdette az ideiglenes alkotmány szerepét betöltő Néphatározat első cikkelyét, amely kimondta: *„Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság.”* Beszédet mondott Károlyi Mihály miniszterelnök és felolvasta a világ népeihez szóló táviratát, melyben a szabadságharcos múltra hivatkozva leszögezte, hogy a magyar nép a Habsburg-uralom, a háború bűneiért nem felelős. A gyűlés után az Országház előtt összegyűlt, lelkesen éljenző, százezres tömeg elénekelte a Himnusz és a Marseillaise-t. Az ünneplést egyetlen incidens zavarta meg: repülőgépek jelentek meg az Országház fölött és a forradalmi szocialisták csoportjának szocialista köztársaságot követelő, vörös színű röplapjait szórták az ünneplő nép közé.

Korabeli filmhíradó-részlet az eseményről

<https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5347>

17. **150 éve**, 1868-ban szentesítette Ferenc József a horvát-magyar kiegyezési törvényt. A hét és fél évszázados és 1848-ban megszakadt magyar-horvát államközösség megújítását szolgáló kiegyezés Európában példátlanul széles körű önkormányzatot biztosított a horvátoknak. A horvát államiságról szóló horvát elképzelések mégis sérelmet szenvedtek, ezért a dualizmus alatt mindvégig küzdöttek az autonómia kiszélesítéséért, a teljes pénzügyi önkormányzatért és a Monarchia összes horvát lakosságú területeinek egyesítéséért.

<http://www.historia.hu/userfiles/files/2011-056/Ress1.pdf>

21. **300 éve** született HATVANI ISTVÁN (1718–1786) matematikus, természettudós. A Debreceni Református Kollégiumban, majd svájci és holland egyetemeken tanult és szerzett teológiai és orvosi doktorátust. 1748-ban a leydeni egyetemre is meghívták tanítani, de ő mégis inkább az alma materében megüresedett tanári állását fogadta el, mert úgy érezte, így tehet legtöbbet hazája tudományos felemelkedéséért. Egyik levelében így vallott erről: *„... jobban szeretem gyászos helyzetben levő egyházunkat és a csekély jövedelmű tanári hivatalt hazánkban, mint Hollandia virágzó szabadságát és tanári fizetését.”* Debrecenben filozófiát, matematikát, fizikát és kémiát is oktatott magas színvonalon. Az előadásain alkalmazott kísérletekhez korának legmodernebb eszközeit használta fel: például olyan elektrotechnikai eszközöket, mint az elektrofor, mely statikus elektromosság előállítására szolgált. Kísérletei nagy hírnevet szereztek neki, a debreceni diákságnak köszönhetően pedig számtalan

legenda főhőse lett: tudni vélték róla, hogy az asztal lábából bort tud csapolni vagy fel tudja támasztani a halottakat. Jókai a magyar Faustnak nevezte és Mikszáthtal együtt megírta történetét. Arany János balladái hangvételű verset írt a híres magyar tudósról, aki a tudásért cserébe eladta lelkét az ördögnek: <http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/hidverok/arany-hatvani.html>

December

1. **60 éve** hunyt el **ANGYAL ISTVÁN** (1928–1958) az 1956-os forradalom mártírja. A Békés megyei zsidó kisiparos családba született. 1944-ben édesanyjával és egyik nővérével együtt az auschwitzi megsemmisítő táborba hurcolták, csak István élte túl a borzalmakat. Magyarországra visszatérve kommunista lett, mert ettől az ideológiától várta a faji és társadalmi különbségek megszüntetését, a sztálini diktatúrából azonban hamar kiábrándult. Az ELTE Bölcsészettudományi Karra iratkozott be, de ideológiai vitába keveredett és kizárták az egyetemről. Ezután vasbetonszerelő, majd építésvezető lett. Az 1956-os forradalomban az első naptól kezdve tevékenyen részt vett. A Tűzoltó utcai felkelők parancsnokaként csoportjával eredményesen harcolt a szovjetek ellen. Angyal fellépett az önbíráskodás ellen is, több ávóست mentett meg a haláltól a forradalmi napokban. Társaival november 7-ig folytatták a fegyveres ellenállást. 1957 nyarán ítélték halálra, de csak egy év múlva hajtották végre az ítéletet. Sírja az Új köztemető 301-es parcellájában van. Életéről dokumentumfilm és monodráma is készült (Kornis Mihály: Kádárné balladája).

<http://beszelo.c3.hu/cikkek/angyal-istvan-bucsulevele>

6. **150 éve**, 1868-ban szentesítette Ferenc József a nemzetiségi törvényt. Ez volt az első olyan törvény Magyarországon, amely az állam és a nemzetiségek viszonyát igyekezett rendezni. Előzménye, az 1849. július 28-án elfogadott nemzetiségi határozat a szabadságharc veresége és az önkényuralom miatt nem léphetett életbe. Az 1868-os liberális törvény a nemzetiségek számára széles körű egyéni szabadságjogokat biztosított, de a kollektív jogokat és autonómiát követelő nemzetiségi vezetők élesen bírálták.

http://arkadia.pte.hu/tortenelem/tananyag/dualizmus_koranak_nemzetisegi_politikaja_modulterv

12. **25 éve** hunyt el **ANTALL JÓZSEF** (1932–1993) történész, levéltáros, muzeológus, a rendszerváltozás utáni első felelős magyar kormány miniszterelnöke. Az '50-es években levéltárosként és pedagógiatörténészként dolgozott, majd tanított az Eötvös Gimnáziumban. Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején részt vett a Független Kisgazdapárt újjáalapításában. 1957-től a Toldy

Gimnázium tanára, de 1959-ben eltiltották a tanítástól. Ezután könyvtáros, majd 1964-től a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum munkatársa, 1984-től főigazgatója lett. Nagyszámú orvostörténeti szakkikk és könyv írója, Semmelweis Ignác munkásságának és a hazai gyógyszerésztörténetnek kutatója. 1988-ban Csoóri Sándor hívására kapcsolódott be az ellenzéki politizálásba. 1989-ben a Magyar Demokrata Fórum delegálta az Ellenzéki Kerekasztal tagjainak sorába. 1989 októberétől az MDF elnöke, 1990 májusától az első szabadon választott kormány miniszterelnöke. Nevezetes kijelentése, mellyel állami szintű feladattá emelte a határon túli magyarság ügyét: *„Törvényes értelemben, a magyar közjog alapján minden magyar állampolgárnak, ennek a tízmilliós országnak a kormányfőjeként – lélekben, érzésben 15 millió magyar miniszterelnöke kívánok lenni.”* Az Antall-kormány fogadtatta el és hajtotta végre a demokratikus átalakulást elősegítő törvényeket. Betegségben hunyt el a kormányzati ciklus lejárta előtt. *„Én szolgálok, és addig szolgálok, amíg a nemzetnek haszna van belőle. Teszem, amíg tudom.”*

175 éve született **PICK MÁRK** (1843–1892) a világhírű Pick téliszalámi megteremtője. A cseh-morva származású szegedi terménykereskedő 1869-ben alapította cégét és az idényjellegű munka kiegészítéseként 1878-tól telente szalámit is készített. A nagyüzemi gyártást 1885-ben indította el. A kezdetben lóbélbe, később cellulózalapú anyagba töltött szalámi különlegességét az olasz mesterek szaktudása, a minőségi hús feldolgozása, a kiváló fűszerkeverék, a nemes penész és a titkos recept adta.

<http://pick.hu/hu/vallalati-informaciok/tortenet>

2019

Január

1. A **béke világnapját** 1968 óta, VI. Pál pápa kezdeményezésre ünneplik meg minden év első napján.
2. **575 éve**, 1444-ben a Balkán-hegység Kunovica-hágójánál a törökök megkísérelték az I. Ulászló király és Hunyadi János vezette keresztény sereg megsemmisítését, de Hunyadi szétverte rájuk támadó török sereget. Méltó befejezése volt ez a csata az 1443-ban indult hosszú hadjáratnak, melynek során a keresztény csapatok bevették Nist és Szófiát. Bár Drinápoly elfoglalása és a törökök kiszorítása a Balkánról nem sikerült, II. Murád szultán Ulászlónak küldött békeajánlata a balkáni erőviszonyok megváltozását jelezte.

Animációs film a hosszú hadjáratról:

<https://www.youtube.com/watch?v=L7ZwrISKXbE>

6. **200 éve** született **DEGRÉ ALAJOS** (1819–1896) ügyvéd, író, a márciusi ifjak egyike. Jurátusként részt vett az 1843-as országgyűlésen, utána rövid ideig Bécsben dolgozott. 1846-ban tagja lett a Petőfi körül tömörülő Tízek Társaságának. 1848. március 15-én a Pilvaxból induló ifjak között találjuk. Ez év nyarán beállt honvédnek, 1849 elején már századosi rangban szolgált. A turai csatában megsebesült, Világos után az Alföldön bujdosott. Az amnesztia hírére jelentkezett a hatóságoknál, Aradra internálták, majd szabadulása után Pestre költözött. 1856-ban végiglátogatta a magyar emigránsokat a nyugat-európai országokban. 1867-től a Kisfaludy Társaság tagja. 1870–75 és 1878–1881 között országgyűlési képviselő előbb a Balközép, utóbb a 48-as párt programjával.
18. **500 éve** született **IZABELLA** (1519–1559) magyar királyné. Jagelló Zsigmond lengyel király és Bona Sforza milánói hercegnő lánya édesanyja révén szerzett reneszánsz műveltséget. 1539-ben ment feleségül Szapolyai János magyar királyhoz. 1540-ben férje – alig két héttel gyermekük, János Zsigmond születése után – meghalt, és ettől kezdve az özvegy királyné, mint az időközben királlyá választott gyermeke gyámja megkezdte küzdelmét a magyar korona megtartásáért. 1541-ben, Buda elfoglalása után a szultán parancsára Erdélybe kellett mennie, ahol elvileg gyermeke nevében uralkodott, de valójában a helytartónak kinevezett Fráter György irányította a rájuk bízott területet. 1551 nyarán György barát kényszerítette, hogy elhagyja Erdélyt, mely a nyírbátori megegyezés értelmében Habsburg Ferdinánd kezére került. Egy monda szerint, amikor távozóban a Meszesi-kapunál megállt pihenni, egy öreg tölgyfa kérgébe véste jelmondatának rövidítését: SFV – *Sic fata volunt*, vagyis: a sors akarta így. Fráter György kudarcba fulladt országegyesítési kísérlete és a török bosszúhadjárat után 1556 őszen az erdélyi rendek hívására visszatért Erdélybe. Izabella királyné ezután felállította az kancelláriát, és az új államot fiával, János Zsigmonddal együtt erős kézzel kormányozta haláláig.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1559_szeptember_15_jagello_izabella_kiralyne_halala/

150 éve hunyt el **SZEMERE BERTALAN** (1812–1869) a második felelős magyar kormány miniszterelnöke. Elszegényedett nemesi családból származott. A jogi diploma megszerzése után az 1832–36-os pozsonyi diétán az országgyűlési ifjak egyik vezére, majd Borsod vármegye táblabírája lett. 1836–37-ben európai körutat tett, amelynek tapasztalatairól írt könyvéért az MTA levelező tagjává választotta. Az 1843–44-es és az 1847–48-as diétán Borsod megye követe volt. Az 1848. márciusi forradalom győzelme után Szemere szervezte meg a miniszterelnöki irodát és ő lett az első felelős magyar kormány belügyminisztere. Jelentős szerepet vállalt a nemzetőrség felállításában, ő szervezte az első népképviselési országgyűlési választások lebonyolítását is. A Batthyány-kormány szeptemberi lemondása után az Országos Honvédelmi Bizottmány tagja lett. A Habsburgok trónfosztását kimondó Függetlenségi

Nyilatkozat elfogadása után 1849 májusától kormányfői és belügyminiszteri tiszteletet töltött be a kormányzó-elnökké választott Kossuth mellett. Szemere érdeme a nemzetiségi és a zsidóemancipációról hozott országgyűlési határozatok betervezése és megszavaztatása. A szabadságharc bukása után Törökországba menekült, de az ország elhagyása előtt Orsova környékén elásta a Szent Koronát. Itthon távollétében halálra ítélték. Szemere – mivel Kossuthal ellentétben soha nem mondott le tisztségéről – úgy vélte, őt illeti a magyar emigráció vezetése. Amikor ezt Kossuth megakadályozta, elkeseredett, rágalmaszásoktól sem mentes kampányt kezdett, emiatt társai körében is egyre inkább elszigetelődött. Politikai kudarcai, kilátástalan anyagi helyzete megviselte idegeit és kitört rajta az elmebaj. Felesége, megmaradt barátai kegyelmet eszközöltek ki számára, de már csak betegen térhetett haza 1865-ben.

29. **100 éve**, 1919-ben Balassagyarmat lakossága kiűzte a várost két hete megszállás alatt tartó cseh legionáriusokat a közelben állomásozó magyar katonaság segítségével. A balassagyarmati vasutasok, polgárok és katonák bátorságának köszönhetően a város a trianoni béke után is Magyarország része maradt, sőt, a felkelés eredményeként a csehszlovákok feladták a borsodi szénmedence meghódítására vonatkozó terveiket. 2005-ben a magyar országgyűlés a Civitas Fortissima (a legbátrabb város) címet adományozta Balassagyarmatnak.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1919_januar_29_a_legbattrabb_varos_kiuzi_a_cseh_megszallokat/

31. **300 éve** halt meg VAY ÁDÁM (1657–1719) II. Rákóczi Ferenc udvari főkapitánya. A szabolcsi nemesi család sarja 1682-ben csatlakozott Thököly Imre felkeléséhez, majd részt vett a Bercsényi Miklós-féle összeesküvésben, ezért II. Rákóczi Ferencsel együtt 1701-ben őt is letartóztatták és egy évet Bécsújhelyen raboskodott. A szabadságharc kitörése után 1703 októberében csatlakozott Rákóczihoz és rögtön a fejedelem udvari kapitánya lett. A katonai harcokban nem vett részt, de a Fejedelmi Tanács tagjaként a vezérlő fejedelem egyik legfőbb bizalmasa volt, gyakran közvetített a protestáns rendek és a katolikus fejedelem között. 1711-ben a fejedelem felszólítására távozott családjával együtt a lengyelországi emigrációba. Franciaországba már nem követte a fejedelmet, hanem a lengyelországi Danckában (Gdansk) maradt és nehéz anyagi körülmények között töltötte élete utolsó éveit. 1906-ban hozták haza hamvait és temették el családi birtokukon, Vaján.

Február

2. **375 éve**, 1644-ben I. Rákóczi György erdélyi fejedelem hadjáratra indult III. Ferdinánd ellen 15 ezer főnyi seregével Gyulafehérvárról s ezzel svéd

szövetségben bekapcsolódott a harmincéves háborúba. A hadjárat 1645-ben a linzi béke megkötésével zárult.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1645_december_16_a_linzi_beke/

9. **40 éve** hunyt el **GÁBOR DÉNES** (1900–1979) Nobel-díjas fizikus, gépészmérnök, a holográfia feltalálója. Zsidó polgári családba született, iskoláit Budapesten végezte, majd Berlinben doktorált a katódsugárcsőről írt disszertációjával. 1933-ig Németországban, a Siemens & Halske cég kutatólaboratóriumában dolgozott, majd a náci hatalomátvétel után hazajött és rövid ideig az Egyesült Izzónál vállalt kutatói, fejlesztői, tanácsadói munkát. 1934-ben Angliában telepedett le és a plazmalámpa, a lapos képernyőjű televízió és a 3D-s mozi kifejlesztésén dolgozott. A háború alatt az Anglia fölé berepülő ellenséges gépek felderítésén, a háború után pedig az elektronmikroszkóp leképezésének javításán dolgozott. Ennek során ismerte fel a holográfia elvét, több mint egy évtizeddel megelőzve korát, és az elmélet gyakorlati megvalósításának lehetőségét. Mivel csak a lézerek kifejlesztése után lehetett a holográfiát eredményesen alkalmazni, ezért 1971-ben kapta meg az 1948-as találmányáért megérdemelt Nobel-díjat. Ma főiskola, gimnázium, számítástechnikai verseny és egy kisbolygó (72071 Gábor) is az ő nevét viseli.

23. **100 éve** kezdte meg a földosztást Károlyi Mihály köztársasági elnök családi birtokán, a Heves megyei Kál határában.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_foldkerdes/

Korabeli filmhíradó az eseményről

<https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=5485>

25. **A kommunizmus áldozatainak emléknapja**, mert 1947-ben ezen a napon hurcolta el a szovjet államvédelem Kovács Bélát a Független Kisgazdapárt főtitkárát, miután a Nemzetgyűlés nem volt hajlandó mentelmi jogát felfüggeszteni.

Március

6. **325 éve** született **GRASSALKOVICH ANTAL** (1694–1771), Mária Terézia bizalmasa. A nyitrai szerény vagyoni helyzetű köznemesi családból származó fiatalember jogi tanulmányai végeztével páratlan hivatalnoki karriert futott be: 1716-ban még csak kerületi ügyvéd Budán, 1727-től már az Újszerzeményi Bizottság elnöke. Nagy szerepe volt az 1741-es pozsonyi országgyűlésen, amikor a rendek „*Vitam et sanguinem!*” felkiáltással Mária Terézia mellett sorakoztak fel az örökösödési háborúban. A királynő Grassalkovich hűségét nem felejtette el, és élete végéig legmegbízhatóbb emberének tekintette, akit elhalmozott ranggal (báró, majd gróf), tisztséggel (koronaőr, személynök,

belső titkos tanácsos) és vagyonnal. Hatalmas birtokokat kapott elsősorban a Duna–Tisza közén, ahol jelentős mértékben előmozdította a svábok betelepítését és mintagazdaságokat alakított ki. Igazi barokk főúrként több tucat templomot és kápolnát (máriabesnyői kegytemplom), kastélyt (Gödöllő, Hatvan) és kúriát építtetett.

14. **225 éve** született **BEM JÓZSEF** (1794–1850), lengyel katonatiszt, az 1848–49-es szabadságharc tábornoka. Az 1830-31-es lengyel felkelésben (osztrolenkai csata) szerzett nemzetközi katonai hírnevet. A lengyel szabadságharc bukása után emigrációba kényszerült és beutazta a nyugat-európai országokat. 1848 októberében a forradalmi Bécsnek, majd a város eleste után a magyar szabadságharcnak ajánlotta fel szolgálatait. Kossuth az erdélyi hadsereg főparancsnokává nevezte ki. Újjászervezte a felbomlóban levő honvéd csapatokat és három hónap alatt kiűzte Erdély területéről az ellenséget. 1849-ben a Bánátot is megtisztította az osztrákoktól. Ezután a cári intervenció sereggel vette fel a harcot Erdélyben, de július 31-én, Segesvárnál súlyos, egy héttel később Nagycsúrnél döntő vereséget szenvedett. Augusztus 9-én Temesvárnál Haynauval szemben is alulmaradt. Világos után Törökországba emigrált, belépett a török hadseregbe, mert így remélte a harc folytatását a cári despotizmus ellen. Murad pasa néven Szíria katonai parancsnoka volt haláláig. A legenda szerint utolsó mondata az volt: *„Lengyelország, én már nem szabadítalak fel...”*

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1794_marcius_14_bem_jozsef_szulete/se/

200 éve született **HOLLÁN HUGÓ** (1819–1863) katonatiszt. Az édesanyja révén belga származású fiatalember önként lépett a Habsburg Birodalom hadseregébe, ahol 1848-ban már főhadnagyként szolgált Csehországban. A szabadságharc kitörésének hírére alakulatával sikerült megszökni és csatlakoznia a magyar honvédsereghez. Hadosztályával többek között a feldunai hadtestben szolgált. A szabadságharc bukása után Bem tábornokkal Törökországba emigrált. A lengyel hadvezér halála után kivándorolt Amerikába és az Illinois állambeli Quincyben telepedett le. Családot alapított és kereskedelmi vállalkozásba fogott. A polgárháború kitörésekor önként lépett be az Unió seregébe, alakulatát Hollán-lovasságnak (Hollan Horse) nevezték. A Tennessee állambeli Jacksonnál vívott ütközetben vesztette életét.

19. **75 éve**, 1944-ben a német csapatok Hitler utasítására megszállták Magyarországot. Kállay Miklós miniszterelnök lemondott, helyét Sztójay Döme vette át. Hitler pedig Edmund Veessenmayert nevezte ki a megszállt Magyarország teljhatalmú birodalmi biztosává.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1944_marcius_19_a_naci_nemetszag_csapatai_megszalljak_magyarorszagot

20. **125 éve** hunyt el Torinóban **KOSSUTH LAJOS** (1802–1894) a reformkor és az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kiemelkedő vezetője. A zempléni köznemesi származású ügyvéd politikai közszereplése az 1832-es pozsonyi diétán indult, ahol Országgyűlési Tudósítások szerkesztőjeként a reformellenzék jelentős alakjává vált. Börtönbüntetésének letöltése után, 1841-től a Pesti Hírlap szerkesztőjeként vezércikkeiben fejtette ki politikai programját. 1844-től a Védegyelet igazgatója, 1847-től az Ellenzéki Párt tagjaként Pest vármegye képviselőjévé választották. 1848-ban a Batthyány-kormány pénzügyminisztere, majd az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke lett. Nevéhez fűződik az első magyar bankjegykibocsátás és a honvédsereg felállítása. Kezdeményezésére mondta ki Debrecenben az országgyűlés 1849. április 14-én a Függetlenségi Nyilatkozatban a Habsburg-ház trónfosztását. Kossuthot ekkor ideiglenes államfővé, kormányzó-elnökké választották. A szabadságharc veresége után, tisztségéről lemondva, Törökországba menekült. Az emigrációban alapított Magyar Nemzeti Igazgatóság élén azon dolgozott, hogy a nagyhatalmak közötti konfliktusokat a magyar szabadságharc újjáélesztésére használja fel. Bírálta a kiegyezést. Élete utolsó éveit Torinóban töltötte. A „turini remete” kultusza már életében nagyon jelentős volt. Halálát az egész ország megrendülten fogadta, bár Ferenc József nem engedélyezett számára állami dísztemetést, a Kerepesi úti temetőbe vezető utolsó útjára több mint félmillióan kísérték el.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1802_szeptember_19_kossuth_lajos_s_zuletese/

<https://mult-kor.hu/cikk.php?id=1812>

21. **100 éve**, 1919-ben Budapesten kikiáltották a Tanácsköztársaságot.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1919_marcius_21_kikialtjak_a_magyarorszagi_tanacskozarsasagot

60 éve hunyt el **MANSFELD PÉTER** (1941–1959), az 1956-os forradalmat követő megtorlás mindössze 18 éves áldozata. A budapesti kisiparos családból származó fiú az 1956-os szabadságharc idején a Szabó János vezette Széna téri ellenálló csoporthoz csatlakozott. Először el akarták küldeni, mert túl fiatalnak találták, aztán mégis ő lett a csoport egyik gépkocsis összekötője. November 4-e után fegyvereket rejtett el arra az esetre, ha újból kitörne a forradalom. 1958-ban egy olyan fiúcsapat vezetője lett, akik azt tervezték, hogy röplapok terjesztésével és rendőröktől, munkásőröktől elvett fegyverekkel segítenek újraéleszteni a forradalmat. Legnagyobb „akciójuk” az osztrák követség épülete előtt álló rendőr elrablása volt, akit végül sértetlenül elengedtek. Mansfeld Pétert autólopás közben fogták el és a bíróság a népköztársaság elleni szervezkedés vádjával első fokon életfogytiglanra, másodfokon halálra ítélte. Sírja a budapesti Új köztemető 301-es parcellájában van. Az életéről Mansfeld címmel játékfilmet is készítettek.

50 éve, 1969-ben ezen a napon indult meg a Magyar Televízió színes kísérleti adása.

<https://mult-kor.hu/cikk.php?id=10610>

Április

2. **200 éve** hunyt el **FESTETICS GYÖRGY** (1755–1819) gróf, a keszthelyi Georgikon alapítója. A neves arisztokrata család sarja a bécsi magyar nemesi testőrség tagjaként ismerkedett meg a felvilágosodás eszméivel. Miután 1790-ben néhány tisztársával folyamodványt nyújtott be az országgyűléshez a magyar ezredek magyar vezetésének megszervezéséről, kegyvesztett lett az udvarnál. Kilépett a hadi szolgálatból és keszthelyi családi birtokára vonult vissza. Itthon a tudományos élet egyik fő pártfogója lett, legmaradandóbb műve az 1797-ben alapított gazdasági főiskola, a Georgikon. A család keszthelyi kastélyát új épületszárnyal és könyvtárteremmel bővítette, az itt található Helikon Könyvtár Magyarország legnagyobb és egyetlen épen maradt magánkönyvtára, több mint 90 ezer, főleg 18. és 19. századi kötettel.
<http://cultura.hu/aktualis/ki-volt-festetics-gyorgy-grof/>
8. **100 éve** hunyt el **EÖTVÖS LORÁND** (1848–1919) fizikus, kultúrpolitikus. Fizikai doktorátusát Heidelbergben szerezte, majd a budapesti tudományegyetemen a kísérleti fizika professzora lett. 1891–92-ben az egyetem rektora, 1889-től 1905-ig az MTA elnöke. Fizikai kutatásainak két fő területe a felületi feszültség és a gravitáció. Kifejlesztette a már életében róla elnevezett torziós ingát, mellyel egyaránt lehetett végezni alapkutatást (a gravitáló és a tehetetlen tömeg arányosságának kísérleti vizsgálata) és alkalmazott kutatást (geofizikai mérések, olajkutatás). Közéleti tevékenysége is jelentős: 1894-ben kultuszminiszterként előkészítette az Eötvös József Kollégium megalapítását. Fontosnak tartotta a tudomány rangjának emelését és a tudományos ismeretterjesztést is. Kiegyensúlyozott, teljes életre törekedett, ezért vállalta el – szenvedélyes hegymászóként – a Magyar Kárpát Egyesület elnökségét. Az ő nevét viseli ma az ország legnagyobb tudományegyeteme, a Geofizikai Intézet, a Fizikai Társulat és a tiszteletére 1894-ben megindított országos fizikaverseny is.
11. **200 éve** született **LEININGEN-WESTERBURG KÁROLY** (1819–1849) aradi vértanú. A Hesseni Nagyhercegség egyik nemesi családjából származott és testvéreihez hasonlóan a Habsburg császári hadseregben szolgált. 1844-ben, házassága révén lett magyarországi (törökbecsei) nagybirtokos. 1848 őszén ezredével Temesvárra rendelték, ahol önként jelentkezett a szerbek ellen vívott hadjáratba. 1849-ben, a tavaszi hadjáratban szerzett érdemei elismeréseként tábornokká léptették elő. Görgey Artúr jó barátja volt. A szabadságharc bukása után, Aradon kötél általi halálra ítélték.

16. **75 éve**, 1944-ben ezen a napon állították föl – Kárpátalján – az első magyarországi gettót. A **holokauszt emléknapja**.

http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=1&type=content&chapter=4_2_1

23. **475 éve**, 1544-ben Mehmed budai pasa megkezdte Visegrád ostromát. Az alsóvár gyorsan elesett, de a fellegvár őrsége Amadé Péterrel az élén mindaddig kitartott, amíg az ivóvizük el nem fogyott. Mivel sehonnan sem érkezett segítség, végül feladták a reménytelen harcot. A török szabad elvonulást ígért, de szószerző módon lemészárolta a védőket.

Május

1. **15 éve**, 2004-ben Magyarország és kilenc másik ország az Európai Unió tagállama lett.
3. **550 éve**, 1469-ben a katolikus cseh rendek Hunyadi Mátyást királlyá választották.

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1468_aprilis_25_matyas_kiraly_keresztes_hadjaratot_indit_a_csehek_ellen/

5. **425 éve**, 1594-ben a keresztény hadak ostromolni kezdték a törökök által megszállt Esztergomot. Habsburg Mátyás főherceg június végén Szinán nagyvezér felmentő seregének közeledtére felhagyott az ostrommal és visszavonult. A vár ostrománál halt meg május 30-án Balassi Bálint.
10. **40 éve** hunyt el **BIBÓ ISTVÁN** (1911–1979) jogász, politológus. A szegedi polgári családból származó Bibó a jogi diploma megszerzése után Bécsben és Genfben tanult. 1937-től részt vett a Márciusi Front tevékenységében. 1944-ben menleveleket állított ki katonaszökevényeknek és zsidóknak, amiért letartóztatták. A nyilas hatalomátvétel után bujkálnia kellett. 1945-től a Belügyminisztériumban a választások lebonyolításával és a közigazgatás demokratikus átszervezésével foglalkozott, majd 1946-ban a szegedi egyetem tanára lett. 1950-ben elbocsátották, ezután a budapesti egyetem könyvtárosaként dolgozott. 1956-ban részt vett a Nemzeti Parasztpárt (akkori nevén Petőfi Párt) újjászervezésében, november 3-án államminiszterként bekerült Nagy Imre kormányába. A másnap kezdődő szovjet támadás alatt is a Parlamentben maradt és nyilatkozatot adott ki, amelyben többek között a következőket írta: *„A magyar népet felszólítom, hogy a megszálló hadsereget vagy az általa esetleg felállított bábkormányt törvényes felsőségnek ne tekintse, s vele szemben a passzív ellenállás összes fegyverével éljen – kivéve azokat, melyek Budapest közellátását és közműveit érintenék. Fegyveres ellenállásra parancsot adni nincs módomban: egy napja kapcsolódtam be a kormány munkájába, a katonai helyzetről tájékozottan nem vagyok, felelőtlenség volna tehát tőlem a magyar ifjúság drága*

vérevel rendelkezni. Magyarország népe elég vérrel adózott, hogy megmutassa a világnak a szabadsághoz és igazsághoz való ragaszkodását. Most a világ hatalmain a sor, hogy megmutassák az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt elvek erejét és a világ szabadságszerető népeinek erejét. Kérem a nagyhatalmak és az Egyesült Nemzetek bölcs és bátor döntését leigázott nemzetem szabadsága érdekében."

November 6-án több nagykövetséghez tervezetet juttatott el a magyar kérdés kompromisszumos megoldásáról. 1957-ben letartóztatták és életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. Az 1963-as amnesztiával szabadult, és 1971-es nyugdíjazásáig a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárosa volt. A Kádár-rendszerrel szemben határozott távolságot tartott. Az európai társadalomfejlődés értelme című írása életművének összegezése. Feddhetetlen erkölcsössége és tudományos teljesítménye óriási hatással volt az ellenzéki értelmiség gondolkodására. Temetése az ellenzék különböző irányzatainak első nyílt fellépése volt. A nevét viselő díj 1993 óta a magyar politikatudomány kiemelkedő teljesítményt nyújtó képviselőinek kitüntetésére szolgál. Legfontosabb történelmi munkája 1946-ban született: *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága* című tanulmányában a térség hasonló sorsú államaival összehasonlítva vizsgálta a magyar fejlődés ellentmondásait (mint például a megkésettsegből eredő torzulásokat) és az ezeket felfokozó nagyhatalmi döntéseket.

125 éve, 1894-ben nyílt meg az Aquincumi Múzeum, a főváros első saját alapítású múzeuma. A római provinciaszékhely első nyomait 1778-ban találták meg, amikor egy óbudai szőlősgazda veremásás közben római padlófűtés (hypocaustum) maradványaira bukkant. Ezután folyamatosan kerültek elő Aquincum polgárvárosának emlékei. Amikor 1820-ban a Habsburg-uralkodóház egyik tagja az óbudai romoknál tett látogatást, így nyilatkozott: *„Íme a magyar Pompeii és Herculaneum!”* A terület szakszerű régészeti feltárása az 1880-as években indult meg. A legnagyobb régészeti szenzációnak tartott orgona megtalálása 1931-ben történt. A mai régészeti park az aquincumi polgárváros körülbelül egyharmadát mutatja be. 2012 óta pedig egy római mintára megépített és berendezett lakóház, egy új kőtár, egy mitológiai játszótér és egy mozgásérzékelős játékokkal berendezett virtuális élménytér is várja a látogatókat.

17. **125 éve**, 1894-ben kezdődött a Memorandum-per román nemzetiségi vezetők ellen. 1892-ben ugyanis az erdélyi románság vezetői memorandumban fordultak Ferenc Józsefhez, melyben kollektív nemzetiségi jogokat, illetve a magyar asszimilációs kísérletek megszüntetését követelték. Ferenc József olvasatlanul továbbította a kérelmet a budapesti országgyűlésnek, ahonnan – ugyancsak olvasatlanul – visszaküldték a delegációnak. A Román Nemzeti Párt vezetői ezután kinyomtatták az iratot és terjeszteni kezdték, ezért szerzőit Kolozsváron sajtó útján elkövetett izgatás vádjával perbe fogták és elítélték. Bár egy év múlva uralkodói amnesztiával valamennyien kiszabadultak, a per

kimenetele közrejátszott a korona iránti lojalitás meggyengülésében és abban, hogy a Román Nemzeti Párt sok vezetője ettől kezdve Erdélynek a Román Királysággal való egyesítését tekintette célnak.

Június

3. **250 éve**, 1769-ben Hell Miksa (1720–1792) jezsuita csillagász megfigyelte a Vénusz bolygó napkorong előtti átvonulását, amely nemzetközi elismerést hozott számára.
4. **A nemzeti összetartozás napja** annak emlékére, hogy 1920-ban ezen a napon írta alá Magyarország a Versailles-ban található Nagy Trianon palotában az első világháborút lezáró békét, amely a történelmi Magyarország megszűnését jelentette, és amelynek következtében több millió magyar került kisebbségi sorba.
12. **40 éve** hunyt el **NAGY FERENC** (1903–1979) miniszterelnök. A kisbirtokosként 1924-ben kapcsolódott be az Egységes Párt munkájába, 1930-ban az újjáalakított Független Kisgazda Párt főtitkára lett. 1939-től parlamenti képviselő, a háborúból való kilépést szorgalmazta, ezért a német megszállás idején a Gestapo fogságba vetette. 1945-ben újjászervezte az FKgP-t, melynek augusztustól elnöke lett. A párt választási győzelme után előbb a nemzetgyűlés elnöke, majd 1946 februárjától miniszterelnök. 1947 májusában, miközben szabadságát töltötte Svájcban, a kommunisták köztársaság-ellenes összeesküvés koholt vádjával lemondatták. A családjával megzsarolt politikus az Egyesült Államokba emigrált, de sohasem hagyott fel teljesen politizálással: részt vett a Nemzetközi Parasztunió létrehozásában, melynek 1964 és 1970 között elnöke volt.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1979_junius_12_nagy_ferenc_miniszterelnok_halala/
16. **30 éve**, 1989-ben temették újra Nagy Imrét és mártírtársait a rendszerváltozás egyik legnagyobb hatású szimbolikus eseményeként.
Bővebben
https://mult-kor.hu/20120616_nagy_imre_es_martirtarsainak_ujratemetese
27. **30 éve**, 1989-ben Horn Gyula külügyminiszter és osztrák kollégája, Alois Mock Sopronnál közösen átvágta a vasfüggöny egyik utolsó szakaszát. Az MSZMP politikai bizottsága már februárban elfogadta a nyugati határázár megszüntetését, de csak májusban, miután Gorbacsov vezette Szovjetunió is szabad utat adott a tervnek, kezdték meg a bontást.

2018

Augusztus

11. **85 éve** született **VÁSÁRY TAMÁS** (1933–) zongoraművész és karmester. Első koncertjét csodagyerekként 8 évesen adta a Zeneakadémián. Dohnányi Ernő tanítványa volt, s már növendékként feltűnő sikereket ért el. Művészi fejlődésére nagy hatással volt Fischer Annie játéka, Kodály Zoltán tanári útmutatása és szinte apai gondoskodása. 1956-ban elhagyta az országot. Mint szólista a világ összes jelentős nagyzenekarával fellépett, karmesterként több mint száz zenekarral dolgozott. 1993-tól 2004-ig a Magyar Rádió Zenekarának főzeneigazgatója, majd 2004-től örökös tiszteletbeli főzeneigazgatója lett.

<https://fidelio.hu/klasszikus/a-muveszeten-sirni-kivaltsag-vasary-tamas-85-eves-138493.html>

Liszt Ferenc: 15. Magyar rapszódia

<https://www.youtube.com/watch?v=w7XDnnGgsrw>

25. **100 éve** született **LEONARD BERNSTEIN** (1918–1990) amerikai zeneszerző, karmester és zongorista. Bár zenei tehetsége egyértelműen megmutatkozott, édesapja üzleti pályára szánta. A Harvard egyetemen zenét és bölcsészetet tanult, majd vezényelni Philadelphiában, Reiner Frigyesnél. A magyar származású karmester azt mondta róla: *„a valaha volt legtehetségesebb tanítványom”*. Dirigensi karrierje egy bravúros beugrással indult: Bruno Walter karmester betegsége miatt, néhány órás felkészülés után állt a New York-i Filharmonikusok élére, és leírhatatlan sikert aratott a Carnegie Hallban. Lelkesedése, átéléssel telt dirigálása, a belőle áradó zeneélvezet a nem zeneértő közönséget is magával ragadta. Zeneszerzőként egy bibliai témájú szimfóniával mutatkozott be. A világsikert a modernkori Rómeó és Júlia, a *West Side Story* című musical hozta meg számára. Zenei ismeretterjesztőként ritka adománnyal rendelkezett: képes volt a muzsikát közérthetően, a lényegét feltáró módon közel vinni a hallgatósághoz - felnőttekhez, gyerekekhez egyaránt. Előadásait a New York-i Filharmonikusokkal illusztrálta, közben maga is zongorázott. *“Talán sokkal inkább tanár vagyok, mint bármi más. Mindaz, amit teszek: kísérlet, hogy érzéseimet, gondolataimat a zenéről másokkal közöljem. Ennek az átadásnak mindig szükségét érzem”*

Bernstein „vezényel”: <https://www.youtube.com/watch?v=oU0Ubs2KYUI>

Szeptember

3. **450 éve** született **ADRIANO BANCHIERI** (1568–1634) olasz késő reneszánsz zeneszerző és zeneteoretikus. Egy Bologna melletti kolostorban volt szerzetes és orgonista. Korának minden zenei formájában nagyszerű alkotásokkal állt elő, de elméleti munkái is igen jelentősek. Hangszerkészítéssel is foglalkozott. Szerzeményeiben átvette kora minden újítását. Elsőként alkalmazott dinamikai (*p*, *f*) utasításokat. A szonáta első képviselői közé tartozott. Világi művei révén vált halhatatlanná. Főként könnyed hangvételű madrigálok (canzonetták) és többnyire saját szövegre írt madrigálkomédiák szerzőjeként tett szert hírnévre.

Banchieri: Capricciata és Állatok rögtönzött ellenpontja

<https://www.youtube.com/watch?v=UIK0XvBprlg>

7. **25 éve** hunyt **BARTHA DÉNES** (1908–1993) zenetörténész, a 20. századi magyar zenetudomány egyik legjelentősebb alakja. A berlini tudományegyetemen hallgatott zenetudományt, ott is doktorált 1930-ban. Hazatérése után az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa lett, majd a Zeneakadémia tanára, később a zenetudományi tanszak vezetője. Az 1960-as évektől amerikai egyetemek vendégprofesszora. Kutatási területe a középkori és újkori magyar és egyetemes zenetörténet, valamint Joseph Haydn művészete. Zenekritikusként is dolgozott, kutatómunkát is végzett. Zenepedagógiai és tudományos ismeretterjesztő tevékenysége is jelentős.
25. **35 éve** hunyt el **SZEDŐ DÉNES** (1902–1983) ferences rendi szerzetes, költő, műfordító. Róla mintázta Szerb Antal *Pater Severinust* az *Utas és holdvilág* című művében. „A belső szabadság, a hit és a szeretet szabadsága végig meghatározta életét” – írta róla Nemeskürthy István. 1924-ben lépett be a ferences rendbe. Elsősorban a költészet és a rajz kifejezőeszközei álltak hozzá közel, de a zenében és az énekben is az istenkeresés derűjét találta meg. Vonzódott minden művészethez és mindenhez, ami művészi. 1950-ben a szétszórás idején, rendi kereten kívülre került, Borsos Miklósnál húzódott meg, barátai, Németh László, Illyés Gyula és Kodály Zoltán segítették. Énekszövegeivel találkozhatunk az *Éneklő Egyház* énekeskönyvben, valamint a Forrai Miklós szerkesztette *Ezer év kórusa* című gyűjteményben. „Kodály hiányolta, hogy egyetlen templomi énekünk sem tükrözi Jézusnak a gyermekekhez fűződő kapcsolatát. Biztatott rá, írjak ilyesféle énekszöveget. Két bibliai témát ajánlott. Első az *Engedjétek hozzám a kisdedeket jelenete volt; a másik: miképp viszonzták a gyermekek Jézus rokonszenvét, amikor a szent városba bevonult. Megírtam mind a kettőt. Kodály az elsőt tisztelte meg azzal, hogy szépséges zenei köntöst szabott rá.” Kodály Zoltán számára írt további szövegei: Jézus és a gyermekek, Első áldozás, Miatyánk, Adventi ének, Naphimnusz.*

Szedő Dénes: Hitvallás:

Ellene mondok az ördögnek,
kevélysége törjön meg,
hittel vallom az Úristent,
minden műve szép és szent,
hittel vallom a Megváltót,
szerelmével megláncol,
hittel hívom a szent lelket,
lélekisten szentelj meg!

Kodály Zoltán: Jézus és a gyermekek

<https://www.youtube.com/watch?v=rDfVeawR9oY>

26. **75 éve** született **ECKHARDT MÁRIA** (1943–) zenetörténész, karnagy, Liszt Ferenc életművének kutatója. Liszt művészetével első munkahelyén, az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában kötelezte el magát, ahol az intézmény Liszt-kéziratait és korabeli másolatait kellett újrakatalogizálnia. Első könyve is az OSZK Liszt-kéziratairól jelent meg, angol nyelven. A Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályán 1973-tól foglalkozott a 19. századi magyar zenetörténettel, azon belül pedig elsősorban Liszt Ferenc munkásságával. 1984-ben megbízást kapott a Régi Zeneakadémia rekonstrukciója során kialakítható Liszt Ferenc Emlékmúzeum előkészítésére. Kérésére az intézmény kutatóközpont is lett egyben. 1986-tól 2009-ig volt a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont igazgatója, majd tudományos igazgatója. 1970 óta vezeti az Országos Széchényi Könyvtár énekkarát.

Október

1. **A Zene Világnapja**, 1975 óta. Yehudi Menuhin amerikai hegedűművész és az UNESCO zenei tanácsának a felhívására ünnepeljük. Ebből az alkalomból ezen a napon világszerte több koncertet, hangversenyt és más zenei programot is rendeznek. Magyarországon ezen a napon megemlékezünk Bárdos Lajos (1899–1986) zeneszerző, zenetudós, karnagy születésnapjáról is.
14. **450 éve** hunyt el **JACQUES ARCADELT** (1500 körül –1568) németalföldi zeneszerző és kórusénekes. A kor egyik legnépszerűbb muzsikusa volt. Élete első szakaszában a mai Belgium és Hollandia területén élt és működött. Körülbelül húszesztendősen a reneszánsz kultúra fellelegvárának számító Itáliába került, először Firenzébe, majd harmincéves korában Rómába, a pápai udvar kórusába. 1539-ben a Sixtusi kápolna kórusában az énekesfiúk vezetésével bízták meg. Az itt eltöltött évek alatt kötött személyes ismeretséget Michelangelóval. 1555-ben Párizsba költözött. Miséi, motettái elterjedtek. Több

mint 200 madrigálja által lett világhírű, melyek a 16. században a legtöbbet előadott és kiadott alkotások közé számítottak.

Arcadelt: Il bianco e dolce cigno – madrigál

<https://www.youtube.com/watch?v=XITlmDJ9-Hk>

18. **125 éve** hunyt el **CHARLES GOUNOD** (1818–1893) francia zeneszerző. Művészcsaládban született. A párizsi Conservatoire-ban tanult, 21 évesen elnyerte a Római Díjat. A három éves római tartózkodás alatt különösen az egyházi zene volt rá nagy hatással, leginkább Palestrina művei. Ezután németországi körutat tett, melynek során találkozott és barátságot kötött Mendelssohnnal. Hazatérve orgonistaként helyezkedett el. Egyházzenei művek komponálása mellett operákat írt. Fő művét, a *Faustot* – melynek köszönhetően hazája elismert tekintélye lett – 1859-ben írta meg, Goethe nyomán. A franciák mai napig nemzeti operájuknak tartják. A nyolc évvel később komponált *Rómeó és Júlia* – öt felvonásos operája – hozott ismét nagyobb sikert. A nagyon népszerűvé vált *Ave Maria* művének története a következő: Bach C-dúr preludiumához (Wohltemperiertes Klavier I. kötet) fűzött dallamát eredetileg egy Lamartine vershez írta, majd *Meditation* címen hegedű-zongora műként jelent meg. Csak évekkel később illesztette hozzá az *Ave Maria* szövegét.

Gounod: Valse de Faust <https://www.youtube.com/watch?v=sVKMd-fjPtg>

50 éve hunyt el **TÓTH ALADÁR** (1898–1968) zenetörténész, zenekritikus. A budapesti tudományegyetemen szerzett bölcsészdoktori oklevelet *Adatok Mozart zenedrámáinak esztétikájához* című disszertációjával. Az Új Nemzedék, a Pesti Napló és a Nyugat című lapoknál volt zenekritikus. Kritikáiban elsőként értékelte Bartók Béla, Kodály Zoltán, Dohnányi Ernő és Weiner Leó, valamint a feltörekvő új művészgeneráció műveit és munkásságát. 1930–31-ben Szabolcsi Bencével közösen megszerkesztette a *Zenei Lexikont*. 1940-ben feleségével, Fischer Annie zongoraművésznővel Svédországba emigrált. Hazatérése után, 1946-ban nevezték ki az Operaház vezetőjévé. Igazgatása tíz esztendeje alatt az Operaház egyik virágkorát élte meg.

November

8. **40 éve** hunyt el **WERNER ALAJOS** (1905–1978) római katolikus pap, zenepedagógus. 1928-ban Szombathelyen szentelték pappá, 1931-ben teológiai doktorátust szerzett. Zenei tanulmányait Rómában végezte. Amikor hazatért, megszervezte a 8-14 éves fiúkból később híressé vált kórusát, a *Schola Cantorum Sabariensist*. Olyan száztagú kórust hozott létre, amely hamarosan országos ismertségnek örvendett. 1938-ban a kórus fellépett a Budapesten rendezett 34. Eucharisztikus vilákkongresszuson, amely nemzetközi hírnevet

szerzett nekik. A Zeneakadémia egyházzenei tanszékén Harmat Artúr, Bárdos Lajos és Forrai Miklós tanártársaként 1950-ig gregorián énekgyakorlatot, egyházi népéneket, szertartástant, egyháztörténetet, egyház-zeneirodalmat és latint tanított. Ekkor került jó barátságba Kodály Zoltánnal. Fáradhatatlan munkára, a vallásos világnézet megalkuvást nem tűrő terjesztésére vállalkozott Szombathelyen és Budapesten is. 1951-től a Központi Papnevelő Intézetben tanított, majd Máriaremetén látott el lelkipásztori szolgálatot. Az Országos Magyar Cecília Egyesület igazgatójaként éveken át tanított a nyári kántorképző tanfolyamokon. 1961-ben hatvannyolc paptársával együtt letartóztatták, öt év börtönre ítélték. Vagyontárgyait – zongoráját, könyvtárát, írógépét – elkobozták. Kodály Zoltán kísérletet tett a kiszabadítására, de ő állítólag a következőképpen utasította el: „Vagy mindenkit, vagy engem se.” 1963-ban, amnesztiával szabadult, de a második Regnum-per vádlottjaként 1967-ben ismét letartóztatták. A börtönben írta meg *Mercedes-miséjét* a Fogolykiváltó Boldogasszony tiszteletére, amely a második leggyakrabban használt ordinárium hazánkban.

9. **25 éve hunyt el BÁRDOS KORNÉL** (1921–1993) katolikus pap, ciszterci szerzetes, egyházkarnagy, zenetörténész. 1940-ben lépett a ciszterci rendbe. A budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar-latin szakon végzett és doktorált, közben a Zeneakadémia egyházzenei, illetve középiskolai ének- és zenetanárképző szakát is elvégezte. A rend feloszlata után állami zeneiskolai szolfézs- és zeneirodalom-tanár lett, kórusokat vezetett. 1979-től a Zenetudományi Intézet tudományos főmunkatársa, majd 1982-től a Magyar Zenetörténeti Osztály vezetője. Fő kutatási területe a XVI–XVIII. század magyar zenetörténete.
10. **350 éve született FRANÇOIS COUPERIN** (1668–1733) francia barokk zeneszerző. Sok nemzedékre visszanyúló muzsikus családban született, zenei tehetsége már gyermekkorában nyilvánvaló volt. Egész életét Párizsban töltötte. 25 éves korában „a Napkirály” (XIV. Lajos) orgonistája, csembalistája és a királyi gyermekek tanára lett. 1696-ban saját címet majd lovagi címet adományoztak neki. Couperin egyik példaképe Corelli volt, és az olasz zene szeretete élete végéig elkísérte. Ennek egyik első megnyilvánulása triószonáta sorozata. Műveit Bach is elismeréssel tanulmányozta.
Couperin: 'L'artiste <https://www.youtube.com/watch?v=wPyUSyZDli4>
13. **150 éve született GIOACHINO ROSSINI** (1792–1868) olasz zeneszerző. Zongora, cselló és ellenpont tanulmányai után behatóan foglalkozott Cimarosa, Haydn és Mozart operáival. Mint operaszerző 1810-ben Velencében mutatkozott be. Az 1816-ban keletkezett *A sevillai borbély* című operája hozta számára az első nagy diadalt. Élete második felében Párizsban telepedett le, ahol a Théâtre Italien igazgatójaként az olasz opera népszerűsítésével foglalkozott. Művészi pályafutását könnyed, nápolyi stílusú vígoperákkal kezdte, és fokozatosan

jutott el a francia nagyoperáig. Ebben a műfajban munkássága a *Tell Vilmos*ban teljeseedik ki. A mintegy 40 opera mellett számos egyházi és kamaraművet is írt. Korának legbefolyásosabb zeneszerzői közé tartozott, a *bel canto* úttörőjeként tartják számon.

Rossini: Tell Vilmos nyitány

<https://www.youtube.com/watch?v=c7O91GDWGPU>

14. **80 éve** született **SZENDREI JANKA** (1938–) zenetörténész, népzene kutató, egyházzeneész. Szűkebb szakterülete a szokásdallamok kutatása, a népzene és a zenetörténet. 1965-ben lett a Magyar Tudományos Akadémia Népzene kutató Csoportjának munkatársa – több ezer népdalt jegyzett le, zenei rendezést végzett és részt vett az Európai Dallamtár kialakításában. A csoporton belül felállította és kezelte a Történeti Énektárat. Dobszay Lászlóval elkészítette a magyar népzenei állomány revízióját, új, stiláris alapú rendszerezését és a típusok katalógizálását. Kutatási területe a világi dallamosság és a gregoriánum tanulmányozásával bővült, majd a középkori Magyarország zenei forrásainak megismerésével. 1969-ben Rajeczky Benjamin támogatásával megalapította (Dobszay Lászlóval együtt) a *Schola Hungarica* énekegyüttest a középkori zene, főként a gregoriánum professzionista hanglemez- és koncertelőadására. A kórus fennállása alatt 57 hanglemezt készített, a legtöbb európai országban koncerteztek. A Schola Hungarica lemezeinek műsora a középkori kódexek anyagából történt válogatás. Az énekelt darabok 90 százaléka a tudományos szakirodalomban sem szereplő első közlés.
17. **95 éve** született **EŐSZE LÁSZLÓ** (1923–) zenetörténész. 1945-ben szerzett bölcsészdoktori diplomát a budapesti tudományegyetemen. A Zeneakadémia zongoraszakát Horusitzky Zoltán növendékeként végezte. A Zeneműkiadó lektora, főszerkesztője, majd zenei-irodalmi vezetője volt. 1975-ben lett a Nemzetközi Kodály Társaság titkára. Kutatási területe: Kodály Zoltán és Liszt Ferenc életműve, valamint az operatörténet, Verdi és Wagner munkássága. Több mint 30 kötetnyi magyar és idegen nyelvű könyve jelent meg. Több zenei lexikon munkatársa volt, nemzetközi konferenciák állandó vendége. Főbb művei: *Kodály Zoltán élete és munkássága*, *Kodály Zoltán élete képekben és dokumentumokban*, *Az opera útja*, *Giuseppe Verdi* és *Richard Wagner életének krónikája*. Saját életének krónikáját, mely összefonódik a XX. század történelmével és zenetörténetével, 2015-ben jelentette meg, *Intermezzo – élet- és korrajzféle* címmel.
19. **90 éve** született **PERNYE ANDRÁS** (1928–1980) zenetörténész, zenekritikus, egyetemi tanár. Gyermekkori betegsége (gyermekbénulás) is szerepet játszott abban, hogy az aktív zenei pálya helyett inkább a zenetudományt választotta. Kivételes olvasottsága és műveltsége legendásan ismert volt. 1965-től haláláig a Zeneakadémián tanított zeneelméletet, zenetörténetet. Másfél évtizeden át

volt a Magyar Nemzet kritikusa, a rádióban jazztörténeti sorozatot vezetett. Írásainak válogatott gyűjteménye *A nyilvánosság* címmel jelent meg.

22. **500 éve** született **PIERRE DE LA RUE** (1460 körül –1518) németalföldi zeneszerző, a XV–XVI. század egyik legjelentősebb mestere. Művei: misék, misetételek, motették, chansonok.

Laudate dominum, omnes gentes

<https://www.youtube.com/watch?v=4hpZyfXR8oo>

23. **85 éve** született **KRZYSZTOF PENDERECKI** (1933–) lengyel zeneszerző, karmester. A hatvanas évek európai avantgárdjának meghatározó alakja, a szeriális technika és a szélsőséges hangszínek mestere. Fő törekvése az elektronikus zene hanghatásainak megszólaltatása. Újszerű zenei eszközei: meghatározatlan hangmagasságok, a "cluster" vagyis hangfürtök: kis és nagy szekundok torlódó halmozása, váltakozó dinamikai effektusok – a hangszer testének ütögetése, különböző tempójú vibrato technika. Az absztrakt zenétől a szakrális egyházi zenén át a filmzenéig számtalan műfajban komponált. A *Gyászzene Hirosima áldozatainak emlékére* című művével lett világhírű. A pár évvel később írt *Lukács-passióval* indult azoknak a műveknek a sora, amelyekben a hagyományos, nagy vokális-instrumentális műfajokhoz fordult. Rövid idő alatt – kortárs zeneszerzőhöz képest szokatlanul széles körben – rendkívül népszerűvé vált. A hetvenes évek végétől nagy kedvvel nyúl késő romantikus mintákhoz, amelyeket átalakít, összekapcsolva XX. századi zenei tapasztalatokkal.

December

10. **400 éve** hunyt el **GIULIO CACCINI** (1550–1618) olasz kora barokk zeneszerző. Rómában tanult violán és hárfán játszani, majd a Mediciek szolgálatába lépett és Firenzébe került. Itt az udvar tenor énekese lett és lehetősége nyílt zenei tanulmányai folytatására is. Nemsokára belépett az akkori Itália egyik leghíresebb tudós-zenész társaságába, a Cameratába, amelynek tagjai célul tűzték ki az antik tragédia feltámasztását. Létrehozták a monódia stílusát, amellyel olyan zenei nyelvezetet akartak megalkotni, ami biztosítja a szöveg érthetőségét. A homofónia alkalmazása, az ellenpont elvetése nagy újdonságnak számított a maga korában. A csoport tevékenysége gyakorlatilag a barokk zene kezdetét jelentette, ebben állt legnagyobb jelentősége az opera műfajának életre hívása mellett. Egy teljes operája maradt fenn, az *Euridice*. Másik operája a *Dafne* elveszett.

Giulio Caccini, "Amor, io parto"

<https://www.youtube.com/watch?v=rDfVeawR9oY>

21. **85 éve** született **KOCSÁR MIKLÓS** zeneszerző (1933–). A Zeneakadémián Farkas Ferenc növendéke volt. Évtizedeken keresztül tanított zeneszerzést a Bartók

Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában. Emellett – a népzenei értékek őrzőjeként és népszerűsítőjeként – a Magyar Rádió népzenei rovatának volt a vezetője. Életművének kiemelkedő részét alkotják karművei. A 20. századi nagy magyar kórushagyomány, Kodály, Bartók és Bárdos örökségének egyik legmértőbb folytatója. A magyar kóruskultúrát számos nagyon igényes, de könnyen énekelhető kóruskompozícióval gazdagította. E művek alapjául többnyire magyar költők – gyakran kortárs szerzők – verseit választotta. (Juhász Gyula, Nagy László, Csanádi Imre, Kányádi Sándor és Weöres Sándor). Számos művet komponált liturgikus és egyéb vallásos szövegekre is. Zeneszerzői hitvallása *kell a dallam, ez élteti, humanizálja a zenét.*

Kocsár Miklós–Nagy László: Csodafiú-szarvas

<https://www.youtube.com/watch?v=7b9G85V1e0k>

23. **225 éve** született **DÉRYNÉ SZÉPPATAKI RÓZA** (1793–1872) operaénekesnő, a vándorszínészet korának legnépszerűbb színésznője, a korai magyar színpadok legendás alakja, a hazai vándorszínészet jelképe. Sokoldalú primadonna volt, aki drámai előadásokon a naiva szerepkört játszotta, az operaszínpadokon elsősorban a szoprán szólamokat énekelte. Több száz szerep volt repertoárján. 1815 és 1851 között különféle társulatokkal az egész országot bejárta. Sikerei révén jelentős része volt a magyar színészet elismertetésében és társadalmi pártolásának megszervezésében. 1842-ig vezetett kéziratos *Naplója* jelentős irodalmi és kortörténeti dokumentum.

2019

Január

7. **100 éve** született **VANKÓNÉ DUDÁS JULI** (1919–1984) parasztfestő, népművész. A rendkívüli tehetségű népművész meghatározó szerepet vállalt abban, hogy a település népe nagy ragaszkodással őrizze tovább őseinek hagyományát, szokásait, dalait és táncait. Festményein és rajzain szülőfaluja, Galgamácsa színpompás viseletét, az év ünnepeit és jeles eseményeit örökítette meg (*Lakodalom, Szentiváni tűzgrás, Pünkösdi májusfa állítás, Éjjeli misemenet, Galgavölgyi falusi multság.*) Egy 1905-ben épült parasztház ad otthont a festményeiből készült kiállításnak, mely a Felső-Galga mentén jellegzetes paraszti életmód, gazdálkodás tárgyi emlékeit is bemutatja. Az emlékház a festőnő nevét viseli. Önéletrajza *Falum, Galgamácsa* (Szentendre, 1976) címmel jelent meg, Könyvei: *Csicsija bubája* (mondókák), *A mi házunk tája* (mesekönyv).
27. **175 éve**, 1844-ben, ezen a napon mutatták be a *Hunyadi Lászlót*, Erkel Ferenc három felvonásos operáját a pesti Nemzeti Színházban. Szöveggönyvét Tóth Lőrinc *Két László* című drámája alapján Egressy Béni írta. A premiert követő előadások után Erkel tovább alakította operáját. A mű nyitányát csak a

következő évben készítette el. Két évvel később a korszak egyik leghíresebb magyar énekesnőjének, Hollósy Kornéliának ajánlva készült el Gara Mária harmadik felvonásbeli cabalettája. 1850. július 18-án a neves francia énekesnő, Anne de la Grange alakította Szilágyi Erzsébet szerepét. Az ő vendégszereplése alkalmából illesztette a partitúrába Erkel a második felvonás úgy nevezett La Grange-áriáját. Szintén erre az előadásra készült el az eredetileg csárdás megjelölésű palotás.

Erkel Ferenc: Hunyadi László, Palotás

<https://www.youtube.com/watch?v=-cZFHmGvbc>

Február

- 2. 425 éve hunyt el GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA (1525 körül –1594)** olasz reneszánsz zeneszerző. Palestrina nevű Róma környéki kisvárosban született, művészetével szülővárosa nevét tette halhatatlanná. Kizárólag vallásos szövegű, latin nyelvű műveket írt. Kevés világi madrigálkompozícióját *Gianetto* álnéven bocsátotta közre. Élete egyetlen városhoz, Rómához kötődik. Gyermekként a Santa Maria Maggiore bazilika kóristája volt, későbbiekben pedig az örök város különböző templomainak szolgálatában állott. Először a Szent Péter-bazilikához tartozó Capella Giulia zenemestere. III. Gyula pápa, akinek első nyomtatásban megjelent művét, a négy-ötszólamú misék I. kötetét ajánlotta, a Sixtus-kápolna énekesei közé vette fel. Ezt követte a lateráni bazilika, majd ismét a Santa Maria Maggiore-templom. Végül visszatért Szent Péter-székesegyházba, és haláláig ott működött. Munkássága az ellenreformáció kezdetére esik, amikor összehívták a Tridenti Zsinatot (1545–1563), ahol foglalkoztak a liturgikus zene kérdéseivel is. A zsinaton ki akarták tiltani a templomokból a polifóniát az egyre bonyolultabb 30-50, sőt még több szólamú művek miatt. Palestrina érthető szövegű, klasszikusan egyszerű, tiszta harmóniájú alkotásainak köszönhető, hogy mégsem így történt. Stílusával iskolát teremtett, amelyet Palestrina-stílus néven ma is mindenütt tanítanak. Az egyházi zene minden műfajában alkotott. Művei hangszerkíséret nélküli, *a cappella* kórusművek. Több mint 600 művet komponált, kortársai a muzsika fejedelmeként tisztelték.

Palestrina: Exsultate Deo <https://www.youtube.com/watch?v=nRmkj19i4Yk>

- 7. 25 éve hunyt el WITOLD LUTOSŁAWSKI (1913–1994)** lengyel zeneszerző. Korai művei neoklasszikus hatást tükröznek. Az ötvenes években leginkább csak gyermekeknek és fiataloknak írt darabokat, főként lengyel népzenei ihletésű műveket. 1957-től túlnyomórészt dodekafón zenét szerzett. Legszívesebben vokális és szimfonikus műveket komponált. Stílusa másoktól teljesen független, egyéni volt, melyet az „intellektuális érzelm” jellemzett. *Gyászzene* című művét Bartók Béla emlékére komponálta. Balassa Sándor így írt róla:

„Lutosławski egyike azon nagy költőknek, akik képesek arra, hogy megfogalmazzák az emberekben élő vágyak összességét és remekműveket alkossanak. Olyan személyiség ő, akire felemelhetjük a tekintetünket, aki pusztán léteével arra indít, hogy jobban, lelkiismeretesebben dolgozzunk. Inspirál rendkívüli felelősségtudata, invenciózus volta, érzékenysége a világra, az a képessége, hogy fel tudja ölelni a megelőző korok eredményeit és egybe tudja őket ötvözni a ma eredményeivel és problémáival. Olyan korszerűség az övé, amelynek mélyre nyúlnak a gyökerei.”

Lutosławski: *Symphony No. 2.* – részlet

<https://www.youtube.com/watch?v=J92pPYaWDzU>

12. **125 éve hunyt el HANS VON BÜLOW (1830–1894)** német zongoraművész és karmester. A lipcsei egyetemen jogot tanult, emellett zenei tanulmányokat is folytatott. Richard Wagner eszméinek követőjévé vált, melynek hatására színházi karmester lett. Zongoratanulmányait Liszt Ferencnél fejezte be, majd előadóként hangversenykörutakat tett. Liszt Ferenc lányát, Cosimát 1857-ben vette feleségül. Münchenbe ment, és a Wagner terve szerint létesített zeneiskola igazgatója lett. A *Trisztán és Izolda* és a *Mesterdalnok* ősbemutatóját ő vezényelte. Házassága felbomlása után több német város karmestereként működött. Hangversenykörútjain Brahms műveit népszerűsítette. Mint előadóművész, a legnagyobb klasszikusok legszigorúbb, legklasszikusabb tolmácsolója. Elsőként személyesítette meg a modern zenekari karmester típusát, aki csak mellékesen foglalkozik zeneszerzéssel, és aki a virtuozitást a műelemzés által előkészített előadásának szolgálatába állítja.

Március

6. **175 éve született NYIKOLAJ RIMSZKIJ-KORSZAKOV (1844–1908)** orosz zeneszerző. Bár rövid zongoratanulmányok után kilenc éves korában már zenét írt, a család kívánságára tengerésztiszti pályára készült. Életének döntő eseménye volt, amikor 1861-ben megismerkedett Balakirevvel és muzsikuskörnyezetével. Balakirev ösztönzésére írta meg I. szimfóniáját. A bemutató nagy sikere után Rimszkij-Korszakov Szentpéterváron telepedett le, és a zenét választotta hivatásául. Olyan intenzíven vetette bele magát elméleti tanulmányaiba, hogy hamarosan a korabeli Oroszország legműveltebb művészevé vált. Balakirev, Muszorgszkij, Kjui és Borodin társaságában megalakította az *Ötök* csoportját, amelynek meghatározó egyénisége volt. Zenéjét a gyermekkorában megismert orosz népzene hatása, nagy dráma, ritmikus erő, színes, mesteri hangszerelés jellemzi.

Rimszkij-Korszakov: *A dongó (átdolgozás)*

<https://www.youtube.com/watch?v=1ALUIFYWViU>

8. **150 éve hunyt el HECTOR BERLIOZ (1803–1869)** francia romantikus zeneszerző, zenekritikus. Az orvosi egyetemről szülei akarata ellenére iratkozott át a

párizsi Conservatoire-ba. Beethoven szimfóniái nyomán indult el a zeneszerzői pályán. Nagy hatással volt még rá Gluck és Weber. A költők közül Vergiliust és Shakespeare-t tisztelte. Párizsban egész életében nem tudott érvényesülni, törekvései még francia földön is csak évtizedekkel halála után találtak követőkre. Európa több országában adott koncertet. 1846. február 6-án mutatták be Pesten a *Rákóczi-indulót*, amely hatalmas sikert aratott, s később a *Faust elkárhozása* című szimfonikus művének része lett. Műveinek java programzene, irodalmi eredetű témák feldolgozása, fantáziadús zenei színekkel. Jellemző vonásuk az egységet biztosító visszatérő téma. Leghíresebb műve a *Fantasztikus szimfónia*, amelyben először alkalmazta a tételeken végigvonuló vezérmotívumot, amely mindig új hangulatot, érzelmet hoz. Hangszereléstana alapvető kézikönyv, ő a máig érvényes, modern szimfonikus hangzás megteremtője: nagy létszámú zenekarra, kórusra írta műveit, és az alapvető ütőhangszerek nála nyerték el állandó helyüket a zenekarban. Élete utolsó szakaszában fordult az operaszínpad felé, ekkor írta meg nagysikerű nagyoperáját *A trójaiak* címmel.

Berlioz: Rákóczi induló https://www.youtube.com/watch?v=cU_wM6oIHII

17. **500 éve** született THONOT ARBEAU (1519–1595) francia kanonok, táncteoritikus. Valódi neve: Jehan Tabourot, de ennek anagrammáját használta. Élete nagy részét a Langres katedrálisához tartozó klérusban élte, de nem egyházi tevékenységéről vált híressé, hanem könyve, az *Orchésographie* által. Az írás fontos kortörténeti dokumentum: a kor társas viselkedésének gazdag forrása, emellett a táncírás kezdetének egyik jelentős kiadványa. A több mint száz oldalas könyvben a késő reneszánsz tánclépések részletezése mellett a táncokat illusztrálta is, és a leírásokat a dallamsorok lejegyzésével társította. Az *Orchésographie* több mint száz évvel később a klasszikus balett lépéseinek leírásához szolgált alapul.

Arbeau: Pavane <https://www.youtube.com/watch?v=baglecqFtNo>

25. **125 éve** született KOUDELA GÉZA (1894–1939) pap, zeneszerző, egyházzenei igazgató. 1917-ben szentelték pappá. 1920-tól a Központi Papnevelő Intézet tanára és az Egyetemi templom karnagya. A Zeneakadémia orgona tanszakán szerzett oklevelet, majd ugyanott az egyházzenei tanszakon tanított. Ő komponálta az 1938-ban Budapesten tartott 34. Eucharisztikus világtalálkozó himnuszát, a *Győzelemről énekeljen Napkelet és Napnyugat* egyházi éneket (a szöveget Bangha Béla írta). Népénekké vált, a *Szent vagy, Uram!* katolikus énekeskönyvben 280/B szám alatt található. Az éneket később Bárdos Lajos dolgozta fel vegyeskarra.

Április

25. **95 éve** született **SZÓNYI ERZSÉBET** (1924–) zeneszerző, zenepedagógus, Magyarország zenei életének egyik legjelentősebb személyisége. Művészetkedvelő polgári családban született. Gimnáziumi éve alatt a legendás énektanár és karvezető, a Kodály-módszert követő Sztojanovits Adrienne révén ismerkedett meg a népzenevel, valamint Bartók és Kodály kórusműveivel. A Zeneakadémián több tanszakon is gazdagította tudását és szerzett diplomát. Tanárai voltak – többek között – Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Weiner Leó és Viski János. Ezután egy évig ösztöndíjasként tanul a párizsi Conservatoire-ban. Zeneakadémián 36 éven keresztül oktatta a leendő muzikusok generációit. Több mint két évtizedig a középiskolai énektanárképző tanszak vezetője volt. Nagy szerepet vállalt Kodály koncepciójának az egész világon való elterjesztésében. Előadásokat tartott számos európai országban kívül az USA-ban, Japánban és Ausztráliában. Tapasztalatait az *Öt kontinens szolgálatában, Zenei nevelési irányzatok a 20. században* és a *Kodály Zoltán nevelési eszméi* című könyveiben foglalta össze. Pedagógiai műve a *Zenei írás-olvasás módszertana*. Gazdag zeneszerzői életműve szinte minden műfajt képvisel. Számos színpadi zenét komponált, főleg gyermekek számára (*A makrancos királylány, Az igazmondó juhász, A didergő király*).

Portréfilm: <https://www.youtube.com/watch?v=87noF2CfnjE>

28. **85 éve**, 1934-ben e napon rendezték meg az első **Éneklő Ifjúság** hangversenyt Budapesten. Az Éneklő Ifjúság mozgalom a közös éneklés élményének megszerettetése és széles körben való elterjesztése céljából indult. A mozgalom létrejötté Kodály Zoltán és Bárdos Lajos nevéhez fűződik. A Zeneakadémián tartott hangversenyen 14 iskola vett részt 1500 dalossal. Az összkart Bárdos Lajos vezényelte. Ezután ifjúsági dalosünnepek sokaságát rendezték szerte az országban. Az énekesek a reneszánsz karirodalom darabjait éppúgy műsorukra vették, mint a 20. század új magyar kórusirodalmának remekait, valamint a magyar népdalokat. A hangversenyeken a kórusok egymást meghallgatták és a koncert közös énekléssel fejeződött be. Az Éneklő Ifjúság hangversenyek hagyománya a mai napig megmaradt

Május

30. **425 éve** hunyt el **BALASSI BÁLINT** (1554–1594) Esztergomban. A nyelv és a zenei hatású versforma bravúros művésze volt. A róla *Balassi-strófának* elnevezett kilencsoros versszak kialakítását a kor tánczenéi ihlették meg. Mai kifejezéssel élve ezek reneszánsz táncdalok. A zenei ihletettség azonban a legtöbb, egyéb formájú költeményénél is felismerhető, versei nagy részét

énekszóra képzelte el, s nyilván úgy is adta elő baráti köreiből. Ő maga több hangszerezen is játszott, és szép énekhangja volt. Egyik legismertebb ún. „kis Balassi strófás” (6+7, 6+7, 6+6+7) egyházi énekünk, mely a Kájoni kódexben maradt fenn a *Bocsásd meg Úristen*.

Bocsásd meg, Úristen, ifjúságomnak vétkét,
Sok hitetlenségét, undok fertelmességét,
Töröld el rútságát, minden álnokságát,
Könnyebbítsd lelkem terhét!

Kodály Zoltán: Bocsásd meg Úristen

<https://www.youtube.com/watch?v=7yA0cASAyD0>

Június

9. **75 éve** született **BERKESI SÁNDOR** (1944–) a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának énektanára, valamint a nagy múltú Kántus vezető karnagya. A kodályi iskola következetes, hűséges és alkotó követője tanári, karnagyi és zeneszerzői minőségében egyaránt. A határon túli magyarság körében is kiemelkedő zenepedagógusi munkát végzett: húsz éven át vezette a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetem vegyeskarát.
13. **150 éve** született **POLDINI EDE** (1869–1957) zeneszerző. Késő romantikus komponista. Farsangi lakodalom című operáján kívül főként zongoraművei nevezetesek. Három énekes mesejátékot (Csipkerózska, Hamupipóke, Vasorrú bába) is szerzett.
Podini: Baba-keringő <https://www.youtube.com/watch?v=AeMjFDVIXV0>
14. **425 éve** hunyt el **ORLANDE DE LASSUS** (Orlando di Lasso 1532 körül –1594) németalföldi zeneszerző, a reneszánsz összefoglaló mestere. Gyermekkorában kalandos volt: három alkalommal rabolták el szép énekhangja miatt fejedelmi udvari kórusok szervezői. Fiatal éveiben sokat utazott. Minden jelentős zenei kultúrával rendelkező európai országban megfordult. Bejárta Franciaországot és Itáliát, működött Antwerpenben, és Angliába is eljutott. Bár állott egyházi szolgálatban is, élete javát fejedelmi udvarokban, világi szolgálatban töltötte. Vándorlásai végén Münchenben telepedett le. A bajor udvarban 60 énekes és 30 hangszerjátékos muzikus állt rendelkezésére. Jelszava: „*Ne legyen nap alkotó munka nélkül!*” Igen termékeny zeneköltő, a reneszánsz egyik legsokoldalúbb mestere volt, minden zenei műfajban otthon érezte magát. Pályafutása alatt több mint 70 misét, 4 passiót, 500-nál több motettát, 200-nál több madrigált, valamint francia chansonokat, német dalokat, magnificatókat és himnuszokat szerzett. A „zene fejedelmeként” tisztelték.

Lassus: Visszhang <https://www.youtube.com/watch?v=-foB75466zY>

Július

2. 175 éve, 1844-ben, Kölcsey halála után hat évvel hirdetett pályázatot Bartay Endre, a pesti Nemzeti Színház igazgatója a **Himnusz** megzenésítésére. A 20 arany pályadíjat a beérkezett tizenhárom pályaműből az *„Itt az írás forgassátok,/ Érett ésszel, józanon. Kölcsey”* jeligéjű pályázataért Erkel Ferencnek, a Nemzeti Színház karmesterének ítélte a zsűri. A mű bemutatására 1844. július 2-án a Nemzeti Színházban került sor.

2018

Augusztus

10. **225 éve**, 1793-ban nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt, a világ egyik leglátogatottabb gyűjteménye, a **párizsi Louvre Múzeum**. Az épület a XIII. század elején eredetileg erődítménynek épült, de a francia királyok egyre több időt tartózkodtak benne. A XVI. században I. Ferenc reneszánsz kastélya alakította át. Miután XIV. Lajos áttelepült Versailles-ba, az épület a királyi és egyházi művészeti gyűjteményeknek adott otthont. A francia forradalom idején vált nyilvános múzeummá. Megnyitásakor 537 alkotást tartalmazott a gyűjtemény, napjainkban a prehisztorikus időktől a 21. századig felölelően mintegy 38.000 műből áll. A múzeum anyaga nyolc részre különül: ókori Egyiptom; ókori Közel-Kelet; ókori Görög; Etruszkok és az ókori Róma; Iszlám művészet; valamint szobrászat, festészet, nyomatok és rajzok; iparművészet.
- www.louvre.fr
13. **75 éve** hunyt el **CHAIM SOUTINE** (1893–1943) litván-zsidó származású, expresszionista francia festő, az École de Paris tagja. Nehéz családi körülmények közül indult, tanulmányait, kortársaihoz hasonlóan önképző jelleggel Párizsban folytatta. Kedvelt témái főként a portrék és tájképek, művészetét zaklatott ecsetkezelés, tüzes színek, drámai látásmód, expresszív formaalakítás jellemzi. A nyilvános szerepléseket nem szerette, egyszer volt egyéni kiállítása 1935-ben az Egyesült Államokban a chicagói Művészeti Klubban. Rengeteget dolgozott, visszahúzódó természetű volt, de többek között Amedeo Modigliani és Pablo Picasso is személyes barátai voltak. Az 1940-es német megszállást követően származása miatt bujkálnia kellett, de az alkotó munkát ezekben az években is töretlenül folytatta.
30. **100 éve** született **BALASKÓ NÁNDOR** (1918–1996) erdélyi magyar szobrász. Tanulmányait a bukaresti Szépművészeti Akadémián kezdte, majd a budapesti Magyar Képzőművészeti Főiskolán folytatta, mestere Kandó László volt. 1948-tól a kolozsvári Magyar Művészeti Intézet, későbbi Kolozsvári Képzőművészeti Főiskola tanszékvezető tanára. Ugyanebben az évben megnyerte a romániai Petőfi-szobor pályázatot. 1958-ban egy nemzetközi Auschwitz-pályázaton indult, ezt követően családját meghurcolták. 1970-ben Portugáliába emigrált és Sintra városában élt. Jelentős megrendeléseket kapott, ezen kívül nagyméretű kompozíciókon is dolgozott. Az itáliai neoklasszicizmus és a 30-as 40-es évek magyar művészetének jellemzői jelennek meg művein (*Vatha, a pogány lázadó; Hunyadi János; Menekülők*).

Szeptember

13. **150 éve** hunyt el **ANGÉLIQUE MEZZARA** (1793–1868) francia festőnő. Érzékeny portrékat festett, pasztell rajzokat, miniatúrákat készített. 1833 és 1852 között rendszeres kiállítója volt a párizsi Szalonnak. Két fia és leánya is koruk elismert művészeivé váltak. Műveit Franciaországban és az Egyesült Államokban is jegyzik.

15–16. **A Kulturális Örökség Napjai.** Az Európai Tanács 2018. évi kiemelt témája: a Megosztás Művészete. Arra hívja fel a figyelmet, hogy mennyire fontos, miként mutatjuk be örökségünket, különös figyelmet fordítva a hazai és európai örökség közös vonásainak, értékeinek, szellemiségének hangsúlyozására. Ebben épp olyan fontos lehet az örökségelemekhez kötődő személyes és közösségi élmények megosztása, mint a szakemberek bemutatói az épített környezetünk örökség megőrzéséről.

www.oroksegnapok.hu

15–23. **A Szakrális Művészetek hete.** Az Ars Sacra Fesztivál a 2007-es nemzetközi városmisszió gyümölcse. A fesztiválhoz évről évre önkéntesen csatlakoznak Magyarország legnagyobb múzeumai, kulturális központjai, számos galéria és művész. Programjai – kiállítások, különböző műfajú koncertek, színházi és irodalmi előadások, tárlatvezetések, gyerekprogramok – ingyenesen látogathatók. Az idei év mottója: „Tekints az égre, és lásd meg!” (Jób 35,5)

www.ars-sacra.hu

29. **500 éve** született **JACOPO TINTORETTO** (1518–1594) érett reneszánsz festő, a három velencei festőóriás egyike (Veronese és Tiziano mellett). Tintoretto pályafutása során a reneszánsz festészetből a manierizmusba váltott, így a barokk előfutáraként is számon tartják. A velencei művészek a reneszánsz festészetet megváltoztatták, a rajzos részletek helyett pompás színek használata jellemzi műveiket, finom harmóniák és átmenetek, különös színvilág és fényhatások uralják. Tintoretto festészeti célkitűzése az volt, hogy a Michelangelo tökéletes formáit, rajzainak vonalait és Tiziano színvilágát képes legyen egyesíteni. Kezdetben Michelangelo szobrait másolta és Veronese műhelyében tanult. Pályája nehezen indult, lassan térült meg a befektetett munka, azonban a Scuola di San Rocco 1564–1587 között készült 60 darab freskója meghozta számára az elismerést. Az 1560-as évektől már segédeket foglalkoztatott, annyi megrendelése volt. Számos magánrendelése mellett 1580-tól a Palazzo Ducale freskóin dolgozott, legismertebb művét a 22 méter hosszú *Paradisot* 1590 körül itt festette. Alkotásai főként Velencében, a Galleria dell'Accademiában találhatóak, de a budapesti Szépművészeti Múzeum is őrzi több művét (*Emmausi vacsora*, *Pietro Loredano dózse képmása*).

<http://epa.oszk.hu/00000/00022/00600/18963.htm>,

<http://www.jacopotintoretto.org>

27. **125 éve** született **BARABÁS GIZELLA** (1893–1985) festőnő a Nemzeti Szalon és a Képzőművésznők Egyesületének alapító tagja. Édesapja Reissmann Károly Miksa festőművész. A müncheni akadémián tanult tájképfestészetet, míg portré festészetet Walter Thor nyári akadémiáján. Mesterei voltak még Bory Jenő, Aggházy Gyula, Nádler Róbert. Számos tanulmányúton járt Európában és Amerikában is. 1912-től rendszeresen kiállított a Nemzeti Szalonon. Ábrázolásmódja realiztikus, fő témái a tájképek, csendéletek.

A többi hónap nevezetes évfordulóit szeptember folyamán kerülnek feltöltésre.

TARTALOM

Magyar irodalom	5
Magyar történelem	27
Zenetörténet	44
Vizuális kultúra	58

